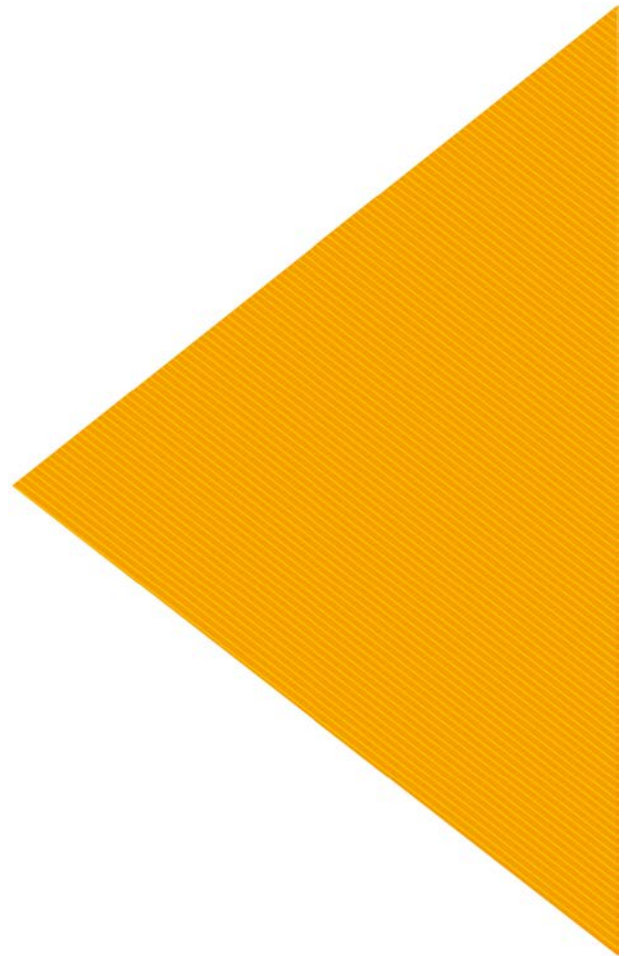

SISÄKAUPPAPETOKSET

SELVITYS 1/2018

Harmaan talouden selvitysyksikkö		Julkaisu-aika 16.1.2018	
Tekijät Kirsi Ristola ja Jarkko Mäki		Julkaisuus julkinen	
Julkaisun nimi Sisäkauppapetokset			
Julkaisutapa sähköinen asiakirja		Sivuja 28	Liitteitä
Lisätietoja medialle: Johtaja Janne Marttinen, puh. 029 512 6066 tai Apulaisjohtaja Marko Niemelä, puh. 029 512 6070 Muut yhteydenotot htsy@vero.fi tai www.harmaatalous.fi/Asiakaspalvelu			
Velvoitteidenhoitoselvityksen voi pyytää ilmiöselvityksessä kuvatun ryhmän perusteella (Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä (1207/2010) 5:3 §)			

TIIVISTELMÄ

EU-sisäkaupan veropetoksista johtuvat arvonlisäveromenetykset lasketaan Euroopan komission mukaan kymmenissä miljardeissa euroissa vuosittain. EU-sisäkaupassa arvonlisäveropetokset ovat usein varsin monimutkaisia ja niissä saattaa olla mukana useampia eri yrityksiä eri valtioissa. Yksi sisäkauppapetosten keskeisistä toimijarooleista on ns. vilpillinen yhteisöostaja – Missing trader.

Suomessa toimi ajanjaksolla 2011–2014 vuosittain noin sata EU-sisäkaupan yhteisöostajaa, joilla oli arvonlisäverotuksen tahallisiin laiminlyönteihin viittaavia piirteitä. Yhteisöostajien aiheuttaman verovajeen arvioitiin olevan noin 12–15 miljoonaa euroa vuodessa. Kun lisätään yhteisöostajiin kytkeytyvät muut vilpilliset toimijat, verovaje voi nousta jopa 35 miljoonaan euroon vuodessa.

Profiloinnissa tunnistetut yhteisöostajayritykset olivat oikeudelliselta muodoltaan enimmäkseen osakeyhtiöitä. Yleisimmät toimialat olivat tukku- ja vähittäiskauppa sekä rakentaminen. Yritykset olivat usein olleet arvioverotuksen kohteena ja verovelat olivat yleisiä. Yritysten maksut Verohallinnolle olivat myös hyvin vähäisiä. Profiloinnissa tunnistettujen yhteisöostajien havaittiin ryppäytyvän yritystoiminnassaan poikkeuksellisen voimakkaasti. Myös yritysten ja niiden organisaatiohenkilöiden kytkennät Viron kaupparekisteriyrityksiin olivat tavanomaista huomattavasti yleisempiä.

Harmaan talouden selvitysyksikön selvityksessä on tutkittu EU-sisäkauppaan sisältyvää harmaata taloutta. Selvityksessä on kuvattu lyhyesti erilaisia sisäkaupan petostyyppisiä sekä roolitettu näiden petostyyppien toimijoita tyypillisten ominaisuuksiensa perusteella. Sisäkauppaa harjoittavia väärin toimijoita on pyritty tunnistamaan suuresta yritysjoukosta erityisen profiloinnin avulla. Lisäksi tarkoituksena on ollut arvioida sisäkauppaan sisältyvän harmaan talouden aiheuttamaa arvonlisäverovajetta Suomessa.

Profilointi sekä arviot EU-sisäkauppapetoksiin osallistuneiden yhteisöostajien lukumäärästä ja arvonlisäveron menetyksestä pohjautuvat verotarkastuksissa löydettyihin vilpillisiin toimijoihin. Todettujen harmaan talouden tapausten vähäisyydestä johtuen tilastollinen analyysi voitiin ulottaa ainoastaan yhteen sisäkauppapetosten toimijarooleista, yhteisöostajiin. Sisäkauppapetosten Suomessa aiheuttaman kokonaisverovajeen arviointi edellyttää vielä muiden roolien tarkempaa analyysiä.

Avainsanat: EU-sisäkauppa, sisäkauppapetokset, yhteisökauppa, yhteisöostaja, yhteisömyyjiä, VIES, MTIC, bulvaani, karusellipetos, ketjupetos, ristiinlaskutus, puskuriyhtiö, välittäjäyhtiö, sisäänheittäjä, linkkiyhtiö, defaulting trader, VAT-number hijack

SISÄLTÖ

1	SELVITYKSEN TARKOITUS	1
1.1	AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	1
1.2	SELVITYKSEN KOHDEJOUKKO JA TUTKIMUSMETODI	2
2	EU:N SISÄKAUPPA JA SEN ARVONLISÄVEROTUS	3
3	EU:N SISÄKAUPPAPETOKSET	4
3.1	EU-SISÄKAUPPAPETOSTEN MUOTOJA	4
3.1.1	<i>Yhteisöhankintaan perustuva petos</i>	4
3.1.2	<i>Ketjupetos</i>	5
3.1.3	<i>Karusellipetos</i>	5
3.1.4	<i>Ristiinlaskutus</i>	6
3.1.5	<i>Marginaaliveropetos</i>	7
3.1.6	<i>Yhteisömyynnin väärinkäytöstilanteet</i>	7
3.2	ROOLIT	8
3.2.1	<i>Yhteisöostajat</i>	8
3.2.2	<i>Yhteisömyyjät</i>	8
3.2.3	<i>Puskuriyhtiöt (Buffer)</i>	8
3.2.4	<i>Välittäjäyhtiöt (Broker)</i>	9
3.2.5	<i>Linkkiyhtiöt (Conduit)</i>	9
3.2.6	<i>Ristiinlaskuttajat</i>	9
4	VEROVAJEARVIO 2011–2014	10
4.1	PROFILOINTI	10
4.2	YRITYSJOUKON RAJAAMINEN JA LUKUMÄÄRÄARVIOT	12
4.3	ARVONLISÄVEROVAJE	14
5	KOHDEJOUKON YRITYKSET	15
5.1	TOIMIALA JA OIKEUDELLINEN MUOTO	15
5.2	TOIMIVUUS, REKISTEREIHIN KUULUMINEN JA KOKO	16
5.3	ARVIOVEROTUS JA VEROVELAT	17
5.4	VEROTARKASTUKSET	19
6	KOHDEJOUKON HENKILÖIDEN YRITYSKYTKENNÄT	20
6.1	VÄLITTÖMÄT YRITYSKYTKENNÄT	21
6.1.1	<i>Kohdejoukon sisäiset välittömät kytkennät</i>	21
6.1.2	<i>Muut välittömät kytkennät</i>	22
6.1.3	<i>Organisaatiohenkilöiden yhteydet Viron kaupparekisterin yrityksiin</i>	23
6.2	VÄLILLISET KYTKENNÄT JA YRITYSRYPPÄÄT	24
7	YHTEENVETO	27
	<i>Kohdejoukko</i>	27
	<i>Sisäkaupasta johtuva arvonlisäverovaje</i>	27
	<i>Kohdejoukon ominaisuudet</i>	28

1 SELVITYKSEN TARKOITUS

Selvityksen tarkoituksena on tutkia ja paljastaa EU-sisäkauppaan sisältyvää harmaata taloutta. Harmaaseen talouteen viittaavia seikkoja on pyritty löytämään vertaamalla sisäkauppaa harjoittavien suomalaisten yritysten valvonta- ja muita tietoja todettuihin harmaan talouden tapauksiin. Tavoitteena on ilmentää tilastollisen analyysin avulla riippuvuussuhteita, jotka viittaavat tahallisiin sisäkaupan virhetilanteisiin. Lisäksi tavoitteena on arvioida EU-sisäkauppaan sisältyvän harmaan talouden aiheuttamaa verovahinkoa Suomessa.

EU-sisäkaupassa arvonlisäveropetokset ovat usein varsin monimutkaisia ja niissä saattaa olla mukana useampia eri yrityksiä. Selvityksessä on kuvattu lyhyesti erilaisia sisäkaupan petostyyppisiä sekä roolitettu näiden petostyyppien toimijoita. Eri rooleilla on erilaisia tyypillisiä tuntomerkkejä ja ominaisuuksia, joita on hyödynnetty tilastollisessa analyysissä ja sitä kautta erilaisissa riskipisteytyksissä ja arvonlisäverovajeen arvioinnissa.

Todettujen harmaan talouden tapausten vähäisyydestä johtuen tilastollinen analyysi on voitu ulottaa ainoastaan yhteen sisäkauppapetosten toimijarooleista, yhteisöostajiin. Tästä syystä sisäkauppapetosten Suomessa aiheuttaman kokonaisverovajeen arviointi ei tässä selvityksessä ollut mahdollista.

Sisäkaupan arvonlisäverovajetta arvioidaan välittömän veromenetyksen kannalta, eli kohteena on verovaje, joka aiheutuu harmaan talouden toimijoiden hoitamatta jättämistä verovelvoitteista. Sisäkauppapetosten aiheuttamia välillisiä vaikutuksia ei arvioida.

Selvitys on tehty yhteistyössä Verohallinnon yritysverotusyksikön asiantuntijoiden kanssa.

1.1 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

EU-sisäkaupassa todettujen veropetosten on Europolin mukaan arvioitu aiheuttavan noin 100 miljardin euron vuosittaiset vahingot jäsenvaltioille.¹ Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaamassa julkaisussa "Suomen kansainvälistyvä harmaa talous"² EU-sisäkauppaan liittyvien väärinkäytösten aiheuttamaksi arvonlisäveromenetyksen vähimmäismääräksi Suomessa on arvioitu 300–400 miljoonaa euroa vuonna 2008. Kyseinen arvio jakautui tavaroiden yhteisöhankintoihin (230 miljoonaa euroa) ja palvelukauppaan sekä yhteisömyynteihin liittyviin väärinkäytöksiin.

Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) mukaan arvonlisäveron kokonaisverovaje on ollut Suomessa vuosittain noin miljardi euroa ajalla 2011–2014.³ Tästä harmaan talouden ja talousrikollisuuden osuus on arviolta yli 50 prosenttia. EU-sisäkauppapetosten osuus verovajeesta on todennäköisesti vähäisempi kuin Keski- ja Etelä-Euroopan maissa. Suomi on verrattain pieni markkinatalous, joka sijaitsee etäällä Euroopan suurista markkina-alueista. Lisäksi tukku- ja vähittäiskauppa on vahvasti keskittynyt suurille toimijoille, mikä voi vaikeuttaa pimeästi hankittujen tavaroiden myyntiä markkinoille. Suomessa muita vakavia arvonlisäverotukseen liittyviä harmaan talouden muotoja ovat muun muassa palautuspetokset.

¹ Europol SOCTA 2013, EU Serious and Organised Crime Threat Assessment, s. 26.

² Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2010.

³ Revenue Administration Gap Analysis Program – the Value-Added Tax Gap, Finland. Mick Thackray, Erik Hutton, and Kartik Kapoor, International Monetary Fund, Fiscal Affairs Department, November 2015.

1.2 SELVITYKSEN KOHDEJOUKKO JA TUTKIMUSMETODI

Selvityksen luvussa 4 muodostetaan tilastollisen analyysin avulla yritysjoukko, jonka oletetaan olevan vilpillisten EU-sisäkauppaa harjoittavien yhteisöostajien joukko (356 yritystä ajanjaksolla 2011–2014). Kyseinen joukko on selvityksen kohdejoukko ja sen perusteella muodostetaan lukumääräarvio verovajelaskentaa varten (339–389).

Kohdejoukko poimittiin selvityksessä kuvatulla profilointimenetelmällä potentiaalisten yhteisöostajien joukosta, jota kutsutaan populaatioksi. Populaation muodostavat ne suomalaiset yritykset, joilla on ollut ajanjaksolla 2011–2014. Vuositasolla vähintään tuhannen euron edestä omia tai myyjän ilmoittamia tavara- tai palveluostoja EU-alueella ja jotka kuuluivat vastaavalla ajanjaksolla Suomessa alv-rekisteriin.⁴

Yksi selvityksen kohdejoukon muodostamisen tärkeimmistä tietolähteistä on VIES-järjestelmä (VAT Information Exchange System). Suomen VIES-järjestelmä ottaa vastaan toisista EU-maista Suomeen ilmoitetut EU-myyntitiedot ja vastaavasti sillä lähetetään kotimaisilla yhteenvetoilmoituksilla Verohallinnon tietojärjestelmään kerätyt EU-myyntien tiedot ostajajäsenvaltioihin. VIES-kauppatietoraporteilla EU-kaupan yhteenvetoilmoitustietoja verrataan Suomessa arvonnisäveron veroilmoituksilla ilmoitettuihin EU-osto ja EU-myynti -tietoihin. VIES-tietojen virhetilanteet ovat suurelta osin tahattomia ja johtuvat järjestelmän luonteesta. VIES-järjestelmästä saadaan kuitenkin arvokasta tietoa myös EU-sisäkauppapetosten havainnoinnissa.

Selvityksessä käytetty verovajeen arviointimenetelmä on "bottom-up" tyyppinen, eli laskenta on suoritettu yritystason aineistoja käyttäen. Menetelmä käsittää kolme vaihetta: ensin arvioidaan yritysten todennäköisyyttä osallistua harmaan talouden toimintaan profiloinnin avulla (luku 4.1), seuraavaksi rajataan jakaumatarkastelujen perusteella selvityksen kohdejoukko ja muodostetaan lukumääräarviot (luku 4.2). Arvonnisäveron menetys lasketaan lopuksi lukumääräarvion ja kohdejoukon VIES-ostojen avulla (luku 4.3)

---

⁴ Potentiaalisten joukosta poistettiin kaikki yritykset, joilla on kyseisenä vuonna liikevaihto yli 10 miljoonaa euroa tai alv-ilmoituksen myynnit yli 10 miljoonaa euroa tai tase 5 miljoonaa euroa tai palkat yli 2 miljoonaa euroa tai käyttöomaisuus yli 2 miljoonaa euroa. Rajaus tehtiin aineiston huolellisen tarkastelun jälkeen. Käytännössä yksikään havaittu yhteisöostaja ei yllä edes lähelle edellä mainittuja rajausehtoja. Lukumäärä- ja verovajearviot laskettiin myös ilman näitä rajoituksia. Rajoitusten poistaminen heikensi profilointimallien voimakkuutta. Ilman rajoituksia laskien kohdejoukkoon valittujen yritysten määräksi tuli 362, lukumääräarvio oli 358–402, ja verovajearviot vaihtelivat välillä 12,0-18,5 miljoonaa euroa vuodessa.

2 EU:N SISÄKAUPPA JA SEN ARVONLISÄVEROTUS

EU:n sisämarkkina-alueella yritysten välisessä tavarakaupassa arvonlisäverotus perustuu pääsääntöisesti määränpäämaaperiaatteelle. Yhteisöhankintojen arvonlisäverotus tapahtuu tavaran ostajan kotimaan verotuksessa eli tavaran myynti toiseen jäsenvaltioon on verotonta ja osto toisesta jäsenvaltiosta verollista.

Verottoman **yhteisömyynnin** edellytykset ovat, että

- myyjä on varmistanut, että ostaja (yhteisöhankinnan tekijä) on rekisteröity arvonlisäverovelvolliseksi toisessa EU-jäsenvaltiossa ja että
- tavara kuljetetaan myyntivaltioista toiseen jäsenvaltioon.

Tavara voidaan kuljettaa jäsenvaltiosta toiseen myyjän, ostajan tai heidän puolestaan toimivan kolmannen osapuolen toimesta. Määränpäämaassa tulee vastaavasti tapahtua yhteisöhankinta ja ostajan suorittaa siitä arvonlisävero.

Palvelukaupassa hyödykkeen verotusvaltio ratkeaa myyntimaasäännösten nojalla. Pääsäännön mukaan ostaja on verovelvollinen ulkomaalaisen täällä harjoittamasta myynnistä, jos palvelun tai tavaran myyjänä on ulkomaalainen, jolla ei ole Suomessa kiinteää toimipaikkaa, eikä hän ole hakeutunut täällä verovelvolliseksi. Kyseessä on tältä osin käännetty verovelvollisuus, eli verovelvollinen myynnistä on myyjän sijasta ostaja.

Palveluostot ja -myynnit EU-alueella ilmoitetaan arvonlisäveroilmoituksella. Elinkeinonharjoittajien yleissäännön mukaan verotettavista palvelumyynneistä tulee antaa myös yhteenvetoilmoitus.

Yhteisöostosta (tavarat ja myyntimaasäännösten pääsäännön mukaiset palveluiden ostot, joissa kauppa tapahtuu eri jäsenvaltioissa olevien arvonlisäverovelvollisten toimijoiden välillä) suoritettava arvonlisävero on ostajalle vähennyskelpoinen edellyttäen, että osto tulee arvonlisäverolain tarkoittamaan vähennykseen oikeuttavaan käyttöön. Hyödykkeen edelleenmyynti määränpää- tai kulutusmaassa on pääsääntöisesti verollinen. Jos yhteisöostaja myy hyödykkeen edelleen kotimaassa, arvonlisävero tulee suorittaa koko myyntihinnasta. Vähennysoikeus on hyödynnetty jo yhteisöoston kohdalla, joten mitään vähennettävää arvonlisäveroa ei enää ole.

EU:n sisäkaupan arvonlisäverojärjestelmä rakentuu siten pitkälti määränpäämaaperiaatteen varaan. Järjestelmä on varsin altis erilaisille veronvälttämisyrittämisille, koska rajat ylittävissä transaktioissa syntyy tilanne, jossa myyntihetken jälkeen hyödyke on ikään kuin verottomassa tilassa. Verotus tapahtuu vasta, kun ostaja suorittaa yhteisöostoon liittyvät arvonlisäveron ilmoitus- ja maksuvelvoitteensa. Jos näin ei tapahdu, hyödyke voi päätyä loppukäyttöön ilman veroseuraamuksia.⁵

---

⁵ Sainio, Nina – Kuusala, Juha: Verotus 5/2015 s. 499-500.

3 EU:N SISÄKAUPPAPETOKSET

3.1 EU-SISÄKAUPPAPETOSTEN MUOTOJA

Seuraavassa esitellään lyhyesti sisäkauppapetosten eri muotoja. Huomioitavaa kuitenkin on, että usein sisäkauppapetosten tekotavoissa yhdistyvät useammat sisäkauppapetosten eri muodot.

3.1.1 YHTEISÖHANKINTAAN PERUSTUVA PETOS

Yhteisöhankintaan perustuva arvonlisäveropetos toteutetaan yksinkertaisimmillaan seuraavasti: Arvonlisäverovelvolliseksi rekisteröity elinkeinonharjoittaja hankkii tavaroita toisesta jäsenvaltiosta ja myy ne edelleen Suomessa. Myynti on vapautettu arvonlisäverosta jäsenvaltiossa, jossa tavarat luovutetaan mutta ostajan on tilittävä Suomen arvonlisävero. Elinkeinoharjoittaja myy tavarat arvonlisäveron sisältävään hintaan mutta jättää ilmoittamatta ja maksamatta Verohallinnolle tavarain edelleen luovutuksesta saadun arvonlisäveron, ja tämän jälkeen elinkeinonharjoittaja "katoaa". Kansainvälisessä termistössä yhteisökaupan petoksista käytetäänkin yleisnimitystä Missing Trader Intra Community Fraud (MTIC). Suomessa Missing Trader -toimijoista käytetään usein yleisnimitystä bulvaaniyhtiö⁶.

Perustyyppisessä tilanteessa vältetty arvonlisävero voidaan jyvittää kauppahintoihin, jolloin markkinoille saadaan yleistä markkinahintaa alhaisempi hyödyke. Vilpillinen toiminta perustuu nopeaan ja lyhytaikaiseen kaupankäyntiin, koska toiminnan ilmitulon riski on suuri. Yhteisömyyjä ei tällaisissa tapauksissa yleensä ole tietoinen petoksesta.

Yhteisöhankintaan perustuvia petostyyppisiä on monenlaisia. Yllä kuvaillun perustyyppisen Missing Trader -muodon lisäksi on eroteltavissa muun muassa muualta ohjatut bulvaanit (Remote Missing Trader), alv-tunnuksen kaappaustapaukset (hijacked VAT number), alv-tunnuksen vuokraustapaukset sekä Defaulting Trader -tilanteet.

Muualta ohjatun bulvaanin tapauksissa vilpillisen toimijan tavoitteena on saada verottomana ostetut tuotteet pimeille markkinoille ja samalla johtaa jäljet toiseen maahan. Veronmenetyks voi tällöin kohdistua Suomeen, jos pimeä toimija on Suomessa. Bulvaanin sijaintimaassa ei toteudu veronmenetyksistä. Muualta ohjatun bulvaanin tapauksissa VIES-tiedon mukaan myynnit ovat tapahtuneet bulvaaniyhtiön sijaintimaahan mutta tosiasiasa tavara on päätynyt pimeän toimijan maahan ja pimeille markkinoille.

Alv-tunnuksen kaappaustapauksissa käytetään hyväksi kolmannen osapuolen arvonlisäverotunnusta tämän siitä tietämättä. Tunnuksen väärinkäyttäjä esittäytyy yhteisömyyjälle tunnuksen omaavan yrityksen edustajana, usein väärennetyn asiakirjan avulla, ja pyrkii näin harhauttamaan paitsi myyjää myös verovalvontaa ja samalla hankkimaan lisää aikaa petokselliselle toiminnalle.

---

⁶ Sainio, Nina – Kuusala, Juha: Verotus 5/2015 s. 503: Bulvaaniyritykset kuten muutkin sisäkauppapetoksiin liittyvät yritystyyppit on ovat yleensä rajatun vastuun yhtiöitä, joten termiä bulvaaniyhtiö on perusteltua käyttää.

Alv-tunnuksen vuokraustilanteessa verovelvollinen antaa tietoisesti arvonlisäverotunnisteen kolmannen käyttöön. Tällöin verovelvollinen on vastuussa kolmannen tekemien yhteisöhankintojen arvonlisäverojen ilmoittamisesta ja maksamisesta.

Defaulting Trader -tilanteissa toimija ostaa hyödykkeet verottomana toisesta jäsenvaltiosta ja myy ne edelleen omissa nimissään määränpääjäsenvaltiossa antaen sinällään oikeansisältöiset arvonlisäveroilmoitukset, mutta jättäen kuitenkin veron tilittämättä. Defaulting trader -menettelyn tarkoituksena on hankkia "peliaikaa" jättämällä arvonlisäverotusta varten annettavat tiedot ja pyrkien näin läpäisemään ensivaiheen ilmoitusvalvonnan kontrolli.

3.1.2 KETJUPETOS

Ketjupetos on perustyyppistä yhteisöhankintapetosta kehittyneempi toimintamalli, joka perustuu yritysketjutukseen. Tässäkin tapauksessa vilpillisen toimijan tavoitteena on saada hyödyke markkinahintaa alempaan hintaan Suomen markkinoille.

Ketjupetoksessa suomalainen arvonlisäverovelvolliseksi rekisteröity yhtiö toimii yhteisöhankkijabulvaanina. Yhteisömyyjä on mallissa ns. kanavointiyritys, joka myy tavaroita maksamatta arvonlisäveroa. Yhteisöhankkijabulvaanin nimissä osoitetaan verolliset laskut ketjun seuraavalle yhtiölle eli suomalaiselle myyjäyhtiölle, jolle muodostuu transaktiosta ostovähennys. Yhteisöhankkijabulvaani ei yleensä maksa veroa ainakaan täysimääräisesti ja saattaa jälleen "kadota". Myyjäyhtiö myy hyödykkeet loppukäyttöön tai jälleenmyyntiin asiakkaalle, joka ei välttämättä ole tietoinen petoksesta.

Ketjussa voi olla useampiakin toimijoita yhteisöhankkijabulvaanin ja asiakkaalle myynnin välissä, eli välikäsi- tai puskuriyhtiöitä (Buffer). Puskuriyhtiöiden rooli läpilaskutusyhtiöinä on edelleen vaikeuttaa vilpillisen yhteisöostajan ja tosiasiallisen hyödynsaajan välisen yhteyden selvittämistä ja siten veropetoksen kokonaiskuvan selviämistä. Järjestelyn tosiasiallinen hyödynsaaja on se taho, joka lopulta petosrakenteen avulla pystyy myymään hyödykkeet yleistä markkinahintaa alempaan hintaan.

3.1.3 KARUSELLIPETOS

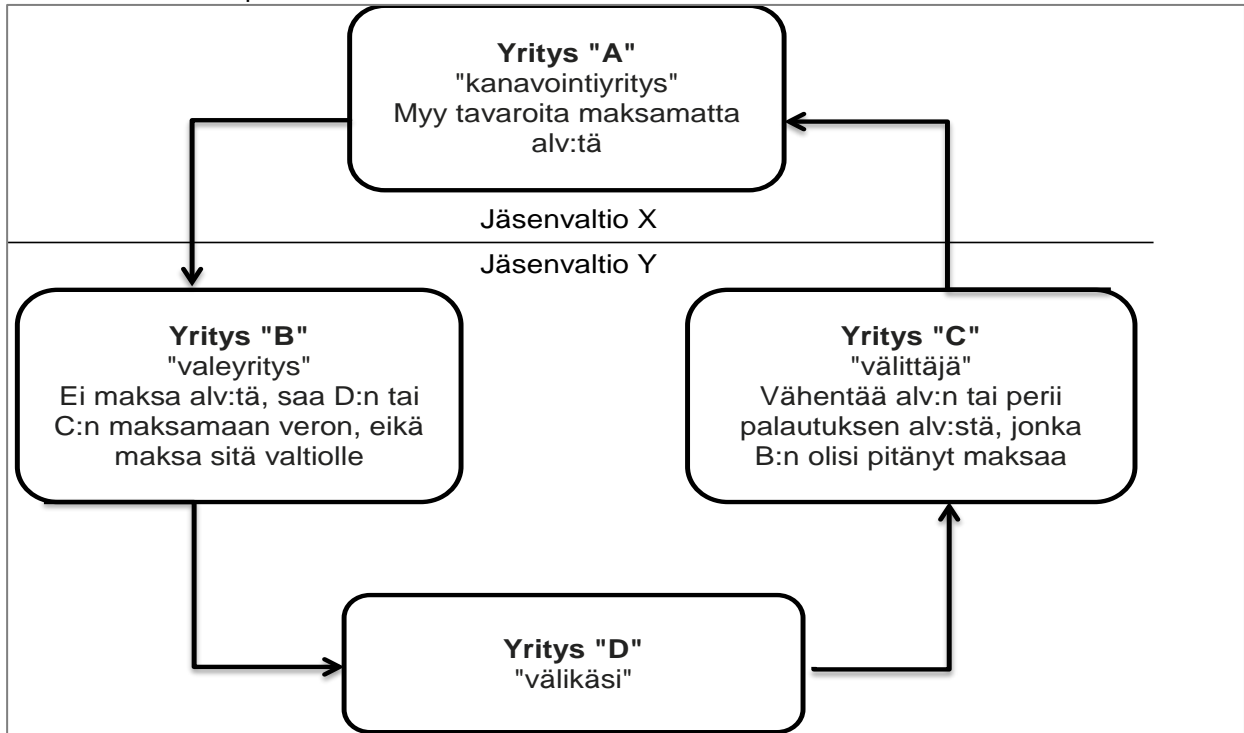
Karusellipetoksen yksinomainen tai pääasiallinen tarkoitus on perusteettoman arvonlisäveropalautuksen saaminen kierrättämällä tavaraa tai luomalla fiktiivinen laskutusketju vähintään kahden EU-maan välillä. Toisin kuin yhteisöhankintaan perustuvissa petoksissa, karusellipetoksissa kyse ei ole tosiasiallisesta taloudellisesta toiminnasta, josta vain verovelvoitteet jätettäisiin hoitamatta.

Karusellipetoksen yksinkertaistettu malli ja osapuolten roolit on kuvattu julkisasiamiehen ratkaisussa yhdistetyt asiat C-439/04 ja C-440/04 (Kittel) suomenkielisessä versiossa visuaalisesti⁷

⁷ Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus yhdistetyt asiat C-439/04, C-440/04 (Kittel) kohta 32.

Kaavio1. Karusellipetos

Yksinkertaistetussa karusellipetoksessa jäsenvaltiossa X oleva "kanavointiyritys" A (Conduit) laskuttaa jäsenvaltiossa Y olevaa yhteisöhenkittäjää B:tä, joka on kuviossa nimetty "valeyryitykseksi" (Missing Trader). Yritys B laskuttaa yritys D:tä verollisella laskulla, jättäen kuitenkin verovelvoitteet hoitamatta. "Välikäsi" eli puskuriyhtiö D (Buffer) vähentää laskussa olevan veron, ja laskuttaa edelleen verollisella laskulla yritys C:tä, "välittäjää" (Broker). Yritys C puolestaan laskuttaa tuotteet verottomana yhteisömyyntinä toisessa jäsenvaltiossa olevalta yritykseltä A. Tämän jälkeen C hakee arvonlisäveropalautusta yrityksen D myyntilaskussa olleesta arvonlisäverosta. Jäsenvaltiolle Y koituu järjestelystä arvonlisäveromenetyksen muodossa tuplavahinko. Lisäksi "karuselli" voi pyörähtää uudestaan useita kertoja samalla tavalla.

Todellisuudessa karusellipetokset ovat lähes aina olennaisesti monimutkaisempia. Laskutusketjut voivat kulkea useassa eri jäsenvaltiossa olevien kanavointiyhtiöiden kautta.⁸

3.1.4 RISTIINLASKUTUS

Ristiinlaskutus on kehittyneempi muoto yhteisöhenkintäpetoksissa käytettävistä sisäänheittäjä-, tai bulvaaniyhtiö rakenteista. Ristiinlaskuttaja voi sijaita myös muualla petosketjussa kuin yhteisöhenkittäjänä, esimerkiksi puskuriyhtiönä. Se voi toimia omaan lukuunsa, osana ketjupetosta tai osana karusellipetosta. Toimintamallissa ristiinlaskuttajayhtiö antaa kausiveroilmoitukset mutta vääränsisältöisinä. Tosiasiallisesti yhtiö tekee yhteisöhenkintöjä ja myy tuotteet edelleen Suomessa.

Välttääkseen kotimaan myynnistä syntyvää arvonlisäveroa, ristiinlaskuttaja ilmoittaa kausiveroilmoituksella perättömiä alv-vähennyksiä (ostoja Suomesta) ja perättömiä

⁸ Sainio, Nina – Kuusala, Juha: Verotus 5/2015 s. 502.

verottomia yhteisömyyntejä. Ristiinlaskuttajayhtiön ostot ja myynnit ovat näennäisesti tasapainossa, mutta alv-tilitys on olennaisesti oikeaa määrää vähäisempi. Ristiinlaskuttajayhtiö myös maksaa arvonlisäveroja ilmoitustensa mukaisesti ja käyttäytyy siten rehellisten toimijoiden tapaan, mikä tekee sen havaitsemisesta vaikeaa.

3.1.5 MARGINAALIVEROPETOS

EU-sisäkauppapetoksina saattavat tulla kyseeseen myös marginaaliveropetokset. Tällöin yhteisöhankinta pyritään saamaan marginaaliverotusmenettelyyn lukeutuvaksi hankinnaksi, jolloin hyödyke saadaan markkinahintaa alempaan hintaan Suomen markkinoille ja pienennetään siten jälleenmyynnistä tilitettävää veroa. Marginaaliverotusmenettelyssä tehdään laskennallinen arvonlisäverovähennys "yhteisöhankintaa" seuraavassa jälleenmyyntitilanteessa, mikä johtaa toimijoille edullisempaan verotusasemaan kuin normaali yhteisöhankintaa seuraava jälleenmyyntitilanne.

Marginaaliveropetostilanteissa vilpillisen EU-tavara -ostajan tuotteiden jälleenmyyjä ei välttämättä ole tietoinen petoksesta. Toisaalta yhteisökaupan marginaaliveropetoksesta on olemassa myös ketjupetosmalli, jossa ostajabulvaani on jälleenmyyjän hallussa.

Nykyään yhteisökaupan marginaaliveropetoksissa käytetään usein ns. etäbulvaaneja, joiden avulla tehdään marginaaliverolliset ostot muista jäsenmaista. Tällöin veropetoksia on vaikea havaita VIES-tietojen tai kausiveroilmoitustietojen perusteella.

Tässä selvityksessä ei ole pyritty havainnoimaan sisäkaupan marginaaliveropetoksiin liittyviä toimijoita.

3.1.6 YHTEISÖMYYNIN VÄÄRINKÄYTÖSTILANTEET

Yhteisömyynnin väärinkäytökset ovat tyypillisesti suoraviivaisempia kuin yhteisöhankintapetokset. Kyse voi olla yksinkertaisesti pimeästä myynnistä muihin jäsenmaihiin, jolloin myyntiä ei ilmoiteta arvonlisäveroilmoituksella eikä yhteisömyynneistä annettavalla yhteenvetoilmoituksella.⁹ Toisenlaisessa toimintamallissa vilpillinen toimija verhoaa tosiasiallisen verollisen myynnin verottomaksi yhteisömyynniksi, joka ilmoitetaan tehdyn toisessa jäsenvaltiossa olevalle arvonlisäverovelvolliselle taholle. Tällöin veronmenetys aiheutuu tosiasiallisesti verollisesta myynnistä tilittämättä jääneestä arvonlisäverosta.

Yhteisömyynnin väärinkäytöstilanteessa ostajamaan yritys on usein mukana petosrakenteessa tai yritys voi olla jopa perustettu tätä tarkoitusta varten. Kyseessä voi olla myös ns. hijack-tilanne yhteisömyyntitilanteessa, jolloin vilpillinen toimija ilmoittaa fiktiivisiä myyntejä toisen jäsenmaan rehelliselle ostajalle ilman tämä tietoisuutta tai suostumusta.

Kyseessä voi olla myös täysin fiktiivinen yhteisömyynti verottoman liikevaihdon aikaansaamiseksi. Tällöin vilpilliselle toimijalle voi muodostua palautettavaa arvonlisäveroä. Toisaalta vilpillisen toimijan tilitettävä arvonlisävero voi olla myös positiivinen, mutta tällöin usein vähäinen suhteessa toiminnan laajuuteen.

---

⁹ Sainio, Nina – Kuusala, Juha: Verotus 5/2015 s. 504.

3.2 ROOLIT

Selvityksen tavoitteita silmällä pitäen on perusteltua muodostaa sisäkauppapetostoimijoille erilaisia roolituksia. Roolitusten avulla voidaan paremmin tarkastella ja arvioida harmaan talouden määrää ja sisäkauppapetoksista aiheutunutta verovahinkoa.

Eri rooleilla on erilaisia tyypillisiä tuntomerkkejä ja ominaisuuksia, joita voidaan hyödyntää tilastollisessa analyysissä ja sitä kautta erilaisissa riskipisteytyksissä ja arvonlisäverovajeen arvioinnissa.

3.2.1 YHTEISÖOSTAJAT

Yhteisöostaja on yritys, joka tuo (todellisuudessa tai fiktiivisesti) Suomeen EU-alueelta tavaroita tai palveluja, ja jättää näistä arvonlisäverot ilmoittamatta ja/tai maksamatta Verohallinnolle. Yhteisöostajana toimivan yrityksen "liikeidea" on laiminlyödä yhteisöostoista aiheutuvien arvonlisäverojen maksaminen.

Yhteisöostaja toimii osana laajempaa petosketjua tai karusellia, jonka myöhemmässä vaiheessa seuraava porras, esimerkiksi jälleenmyyjä tai yhteisömyyjä, vähentää omassa verotuksessaan ostot, joista yhteisöostaja on jättänyt verot maksamatta.

Yhteisöostajat on tässä yhteydessä jaoteltavissa seuraavasti:

1. "Sisäänheittäjä", joka toimii aidosti, ostaa ja myy pimeästi, eli ei ilmoita eikä maksa arvonlisäveroa (Missing Trader). Voi toimia omassa intressissä tai kolmannen osapuolen ohjaamana bulvaanina.
2. "Defaulttaaja" (Defaulting Trader), joka ilmoittaa oikein muttei maksa. Toimii tyypillisesti kolmannen osapuolen ohjaamana bulvaanina.
3. Alv-tunnuksen kaappaus- ja vuokraustilanteet.
4. Toimija, jolla on fiktiivisiä yhteisöostoja tai vajaailmoituksia, jotka johtavat perusteettomiin alv-vähennyksiin.
5. Toimija, joka naamioi yhteisöoston esim. kotimaan ostoksi, mikä johtaa perusteettomiin alv-vähennyksiin.

3.2.2 YHTEISÖMYYJÄT

Yhteisökaupan alv-petoksissa myyjä on useimmiten tietämätön yhteisöostoihin liittyvästä petoksesta. Karusellipetoksissa yhteisömyyjä voi kuitenkin olla hyödynkerääjä ilmoittaen negatiivista arvonlisäveroa.

Yhteisömyynnin väärinkäytöstilanteissa yhteisömyyjä voi lisäksi olla itsenäinen vilpillinen toimija.

3.2.2 PUSKURIYHTIÖT (BUFFER)

Välikäsi- tai puskuriyhtiöitä käytetään ketju- ja karusellipetoksissa. Puskuriyhtiön rooli on olla neutraalina toimijana laskutusketjussa varsinaisen bulvaaniyhtiön ja yhteisö- tai jälleenmyyjän välillä. Puskureita voi olla useampia. Näin vaikeutetaan bulvaaniyhtiön ja hyötyjän (yhteisömyyjä tai jälleenmyyjä) välisen suhteen selvittämistä.

3.2.4 VÄLITTÄJÄYHTIÖT (BROKER)

Välittäjäyhtiö on karusellipetoksissa yhteisömyyjä, jolloin muodostuu perusteeton alv-palautus. Tällöin voi muodostua myös kaksinkertainen verovahinko jos saman maan myyjä ei maksa arvonlisäveroa.

3.2.5 LINKKIYHTIÖT (CONDUIT)

Linkkiyhtiö toimii karusellipetoksen toimeenpanevana linkkinä. Puhtaimmillaan linkkiyhtiöillä ei ole muita liiketoimia kuin yhteisöhankintoja ja yhteisömyyntejä. Edestakaismyynnit tapahtuvat tyypillisesti lähekkäin toisiaan. Kyse on karusellipetoksen toimijasta, jonka ensisijainen tarkoitus on pidentää kauppaketjua ja siten haitata hyödykkeen kauppaketjun seurantaa. Veromenetystä linkkiyhtiön maassa ei ole, vaan kyse on yhteisöhankinnasta ja yhteisömyynnistä, jolloin reaalin verovaikutus on nolla.

Linkkiyhtiöllä on usein tosiasiallistakin liiketoimintaa, esimerkiksi kotimaan aitoa laskutusta (yleensä suhteellisen vähän). On myös tapauksia, joissa kyse on pelkästään bulvaaninomaisesta linkkiyhtiöstä, osana fiktiivistä laskutusketjua.

Linkkimaassa voi olla myös yhtiöketju, eli yhteisöostaja – puskuri – yhteisömyyjä. Tällöin yhteisöhankintoja ja yhteisömyyntejä ei voida kytkeä samaan yhtiöön Verohallinnon valvonnassa.

3.2.6 RISTIINLASKUTTAJAT

Ristiinlaskuttajalla on vääränsisältöiset ilmoitukset. Ristiinlaskuttaja voi maksaa jopa paljon mutta kuitenkin liian vähän. Ristiinlaskuttajayhtiön ostot ja myynnit ovat näennäisesti tasapainossa. Ristiinlaskuttajalla on yhteisöostoja ja yhteisömyyntejä sekä kotimaan ostoja ja kotimaan myyntejä.

4 VEROVAJEARVIO 2011–2014

Selvityksessä käytetty verovajeen arviointimenetelmä on *bottom-up* tyyppinen, eli laskenta suoritetaan yritystason aineistoja käyttäen. Siihen sisältyy kolme vaihetta:

1. Profilointi, etsitään vilpillisiä yhteisöostajia vertaamalla havaittuja yhteisöostajia ja populaation yrityksiä (luku 4.1)
2. Rajataan populaation vilpillisten yhteisöostajien joukko (luku 4.2)
3. Arvioidaan veron menetys rajattua joukkoa hyväksi käyttäen (luku 4.3)

Profiloinnissa erittäin tärkeä lähtökohta on niin sanottu havaittujen vilpillisten yritysten joukko. Nämä ovat EU-sisäkauppapetoksiin osallistuneita yrityksiä, joita on löydetty muun muassa verotarkastuksissa.

EU-sisäkauppapetoksista esiintyy monia eri muotoja ja yrityksillä on petoksissa monia eri rooleja. Tässä selvityksessä tutkittiin ainoastaan yhtä roolia, yhteisöostajia. Muiden roolien edustajia ei löytynyt riittävä määrä profilointia varten. Tästä syystä sisäkauppapetosten Suomessa aiheuttaman kokonaisverovajeen arviointi ei tässä selvityksessä ollut mahdollista.

Profiloinnin perusteella arvioidaan, että vilpillisten yhteisöostajien vuosittainen määrä on ollut noin sata ja näiden aiheuttama vuosittainen veron menetys on ollut noin 12–15 miljoonaa euroa. Kokonaisuudessaan vilpillisten yhteisöostajien *ja niihin kytkeytyvien yritysten* toiminnasta johtuva vuosittainen arvonlisäverovaje Suomessa oli noin 12–35 miljoonaa euroa ajalla 2011–2014.

4.1 PROFILOINTI

Profiloinnissa on kaksi keskeistä yritysryhmää

- Havaitut yhteisöostajat; vilpilliset EU-sisäkaupan yhteisöostajat, jotka tunnistettiin tätä selvitystä varten (21 tunnusta ja 36 tapausta vuosina 2011–2014)
- Populaatio; muut yritykset, joilla on yhteisöostaja (230 000 tapausta vuosina 2011–2014)¹⁰

Havaittujen yhteisöostajien joukko on melko pieni tilastollisen päättelyn näkökulmasta, ja tämä seikka vaikeutti lukumääräarvioiden muodostamista. Muun muassa jakauma-vertailuissa käytetyn khin neliön testin lukumäärävaatimukset eivät aina täytyneet.¹¹

Profiloinnissa havaittujen vilpillisten yhteisöostajien ominaisuuksia verrataan populaation ominaisuuksiin. Populaatiosta seulotaan esiin yrityksiä, jotka muistuttavat ominaisuuksiltaan havaittuja yhteisöostajia.

Profiloinnin idea on määritellä ominaisuuksia, jotka esiintyvät useammin havaituilla yhteisöostajilla kuin populaation yrityksillä. Näin ominaisuuksien avulla voidaan erottaa vilpilliset yritykset muista. Yrityksen kohdalla ominaisuus on tosi, jos sen arvo ylittää (tai joissakin tapauksissa alittaa) sille asetetun raja-arvon. Tätä kutsutaan osumaksi.

¹⁰ VIES tai alv yhteisöostot > 1 000 € / vuosi

¹¹ Havaitut yhteisöostajat on löydetty pääosin verotarkastuksissa. Selvitykseen ei kuitenkaan saatu kattavasti kaikkia verotarkastuksissa löydettyjä EU-sisäkauppapetoksiin osallistuneita yrityksiä.

On tavanomaista, että vilpillisillä yhteisöomistajilla on joitakin yhteisiä piirteitä, mutta myös toisistaan poikkeavia ominaisuuksia. Vilpillisten yritysten tunnistaminen voi vaatia monimutkaisia määritelmiä – näihin liittyvä ongelma on, että osa vilpillisistä yrityksistä rajautuu määritelmien ulkopuolelle. Selvityksessä käytetyn profilointimenetelmän etu on, että se sallii ominaisuuksien erilaiset yhdistelmät: malliin sisältyy suuri määrä ominaisuuksia, joiden yhdistelmät voivat vaihdella yrityksittäin. Tässä selvityksessä profiloinnissa huomioitiin kaikkiaan 30 eri ominaisuutta.

Profiloinnin keskeiset käsitteet ovat esiintyvyys ja pisteluku. **Ominaisuuden esiintyvyys** ryhmässä on osumien lukumäärä jaettuna kokonaismäärällä:

$$\begin{aligned} \text{Esiintyvyys}[H] &= \text{Osumat}[H] / N[H] \\ \text{Esiintyvyys}[P] &= \text{Osumat}[P] / N[P] \end{aligned}$$

missä

Osumat[H] ja Osumat[P] = osumien määrä

N[H] = havaittujen yhteisöomistajien määrä

N[P] = populaation koko

Ominaisuuden pisteluku sisältää molempien ryhmien todennäköisyydet ja osumien lukumäärät:

$$\text{Pisteluku} = \text{Esiintyvyys}[H] \times (1 - \text{Esiintyvyys}[P]) \times (\text{Osumat}[H] / \text{Osumat}[P])$$

missä

Esiintyvyys[H] = esiintyvyys havaitut → vaikutus pistelukuun ↑

Esiintyvyys[P] = esiintyvyys populaatio → vaikutus pistelukuun ↓

Osumat[H] = osumien määrä havaituilla → vaikutus pistelukuun ↑

Osumat[P] = osumien määrä populaatiossa → vaikutus pistelukuun ↓

Yrityksen pisteluku on niiden ominaisuuksien pistelukujen summa, joissa yrityksellä on osuma. **Yrityksen suhteellinen pisteluku** saadaan jakamalla yrityksen pisteluku kaikkien ominaisuuksien pistelukujen summalla. Kaikkien ominaisuuksien pistelukujen summa on **mallin voimakkuus**.

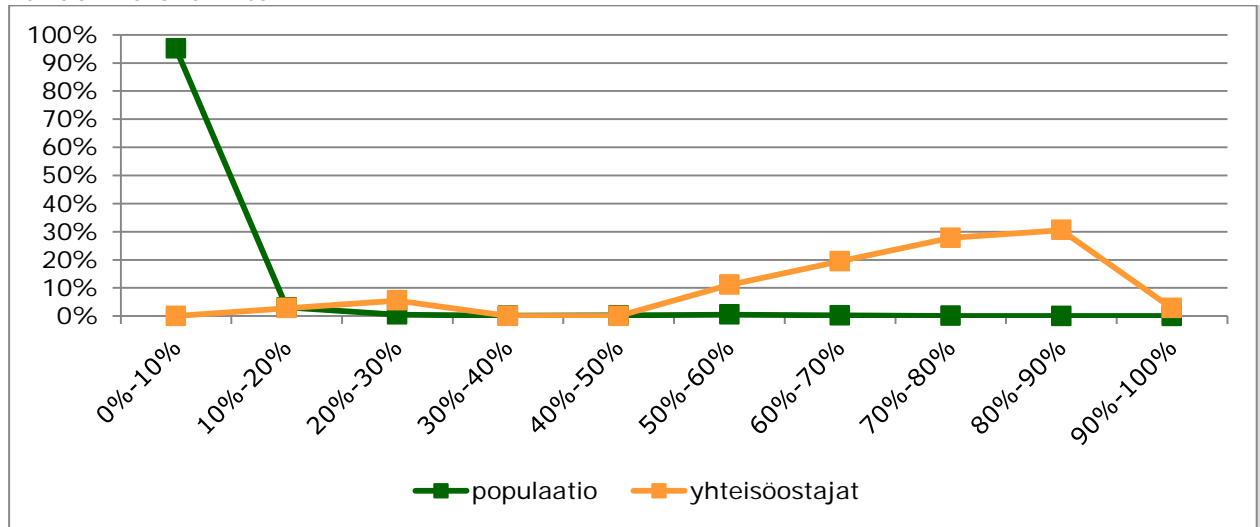
Jakaumatarkastelua varten yritysten suhteelliset pisteluvut jaetaan 10 luokkaan, jotka ovat 0%-10%, 10%-20%, ... , 90%-100%. **Jakaamalla tarkoitetaan yritysten lukumääriä suhteellisten pistelukujen luokissa.**

Kaaviossa 2 on kaksi hyvin erilaista jakaumaa: Populaation yrityksistä 98 prosenttia sijoittuu luokkiin 0%-20%, kun taas havaituista yhteisöomistajista 97 prosenttia sijoittuu näiden luokkien yläpuolelle (20%-100%).

Kaavio 2. Populaatio ja yhteisöostajat suhteellinen jakautuminen todennäköisyysluokkiin. Lähde: Verohallinto

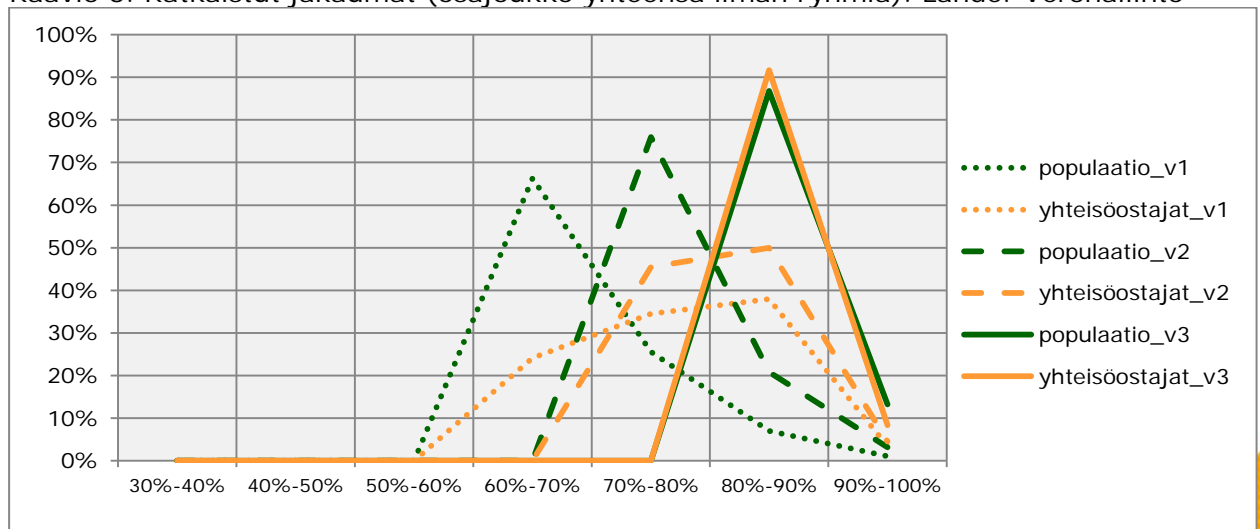

4.2 YRITYSJOUKON RAJAAMINEN JA LUKUMÄÄRÄARVIOT

Tavoitteena on löytää populaatiosta yritysjoukko, jonka jakauma tutkittujen ominaisuuksien suhteen on samanlainen kuin havaituilla yhteisöostajilla. Toisin sanoen joukko, joka on samanlainen tutkittujen ominaisuuksien suhteen kuin havaittujen yhteisöostajien joukko. Oletamme, että tällainen joukko on populaation vilpillisten yhteisöostajien joukko.

Jos Kaaviossa 2 esitetyistä jakaumista leikataan alimmat luokat pois, niin ne muistuttavat toisiaan enemmän kuin alkuperäiset jakaumat. Tämä johtuu siitä, että populaation jakauman ylemmissä luokissa yrityksistä suurempi osa on vilpillisiä yhteisöostajia kuin alemmissä luokissa. Kaaviossa 3 on esitetty alkuperäisten jakaumien leikkaus kolmesta eri kohdasta.

Kaavio 3. Katkaistut jakaumat (osajoukko yhteensä ilman ryhmiä). Lähde: Verohallinto

Paras kohta katkaista jakauma on se, jonka yläpuolella on populaatiossa pelkkiä petosyrityksiä ja jonka yläpuolella on mahdollisimman monta havaittua tapausta. Jakaumavertailujen tavoitteena on löytää tällainen kohta. Sopiva leikkauskohta löydetään kun katkaistujen jakaumien muodot ovat riittävän samanlaiset. Jakaumien muotoja voi vertailla eri keinoin.¹²

Profiloinnin onnistuminen vaikuttaa jakaumavertailujen onnistumiseen. Mitä voimakkaampi on malli, sitä helpompaa on löytää sopiva leikkauskohta. Ja mitä voimakkaampi on malli, sitä vähemmän leikkauskohta vaikuttaa lukumääräarvioon.

Kun alimmat luokat leikataan pois, niin samalla osa kummankin ryhmän vilpillisistä yhteisöostajista rajautuu tarkastelun ulkopuolelle. Poisleikatut vilpilliset yhteisöostajat täytyy huomioida lukumääräarviossa. Esimerkiksi, jos leikkaamme jakaumat 80 prosentin kohdalta, niin 12 havaittua ja 68 populaation yritystä sisältyvät leikkauksiin. Tämä on 33 prosenttia havaittujen yhteisöostajien joukosta. Oletamme, että myös populaatiossa sama osuus vilpillisistä yhteisöostajista sisältyy leikkaukseen. Näin ollen, populaation vilpillisten yhteisöostajien lukumäärä on 204 ($\approx 68 / 0,33$).

Taulukko 1. Populaation lukumäärän (X) arviointi (katkaisukohta 80%). Lähde: Verohallinto

	Havaitut	Populaatio
Katkaistu joukko, lkm	12 (valinta)	68 (valinta)
Katkaistu joukko / kaikki, %	33 % (lasketaan 12/36)	33 % (oletus)
Kaikki yhteensä, lkm	36 (tunnettu)	X = 204 (arvioitu)

Populaation vilpillisten yhteisöostajien määrä on laskettu selvityksessä neljällä eri tavalla, yhteensä sekä ositusta käyttäen: koko, tekotapa sekä näiden yhdistelmä koko ja tekotapa. Kokoa mitattiin VIES tavaraostojen suuruudella. Tekotapaa mitattiin alv-ilmoittamisella: ei ilmoita, ilmoittaa vajaasti sekä ilmoittaa mutta ei maksa.¹³

Lopullinen lukumääräarvio saadaan vertaamalla eri osajoukkojen lukumääräarvioita sekä leikkausrajojen yläpuolella olevia yrityksiä eri osajoukoissa. Populaation vilpillisten yhteisöostajien lopullinen lukumääräarvio on 339–389 yritystä vuosina 2011–2014. Kun huomioidaan myös havaitut yhteisöostajat, niin vuosittainen arvio on noin sata yritystä.

Taulukko2. Populaation vilpillisten yhteisöostajien lukumäärä osajoukoittain

	YHTEENSÄ	Koko	Tyyppi	Koko&tyyppi
Vilpillisten yhteisöostajien lukumäärä populaatiossa	339-389	345-360	356-378	339-389

Esitetty lukumääräarvio perustuu profiloinnissa käytettyyn havaittujen yhteisöostajien joukkoon. Jos havaittujen joukosta puuttuvat tietyn tyyppiset vilpilliset yhteisöostajat, niin profilointi ei myöskään löydä näiden kaltaisia yrityksiä populaatiosta. Koska havaittujen yhteisöostajien joukko on pieni, niin se lisää riskiä, että kaikki vilpillisten yhteisöostajien muodot eivät ole siinä edustettuina. Lukumääräarviosta voi siten puuttua osa vilpillisistä yhteisöostajista.

¹² Jakaumien muodot voivat poiketa toisistaan myös sattuman vaikutuksesta ja mistä johtuen vertailu ei saa olla liian tiukka. Eräs tunnettu tapa verrata jakaumia on khin neliön testi, jonka oletuksena on joukkojen muodostaminen satunnaisotannalla. Tämä ei toteudu kummankaan joukon kohdalla, mikä vaikeuttaa tulosten tulkintaa. Lisäksi ongelmana oli havaintojen vähäinen määrä, mistä johtuen Khin testin lukumääräoletukset eivät täyttyneet kaikkien osajoukkojen kohdalla.

¹³ Ei ilmoita = missing trader; ilmoittaa, mutta ei maksa = defaulting trader.

4.3 ARVONLISÄVEROVAJE

Sisäkaupan arvonlisäverovajetta on selvityksessä arvioitu välittömän veromenetyksen kannalta. Sisäkauppapetosten aiheuttamia välillisiä vaikutuksia ei selvityksessä arvioitu.

Kun lukumääräarvio on muodostettu, verovaje lasketaan kertomalla VIES-ostojen määrä arvonlisäveroasteella. Verovaje arvio perustuu kolmeen oletukseen:

- VIES-tiedot ovat luotettavia
- Yhteisöostaja ei suorita maksuja Verohallinnolle
- Kaikki ilmoitetut ostot saapuvat Suomeen ja myydään Suomessa, jolloin myös arvonlisäveron tappio kohdistuu tänne

Kun kyse on petosyrityksistä, niin VIES-ilmoitukset ovat todennäköisesti luotettavammat kuin alv-ilmoitukset. Myyjä ei aina tiedä petoksesta ja vaikka tietäisi, tällä on motiivi ilmoittaa myynnit (vähennysoikeus).

Selvityksen data-analyysissä kävi ilmi, että havaittujen yhteisöostajien maksut Verohallinnolle olivat hyvin vähäisiä, useimmiten 0–100 euroa vuodessa. Tämä havainto antaa tukea toiselle oletukselle.

Viimeinen oletus tarkoittaa, että selvityksessä ei huomioida "muualta ohjatun bulvaanin" (remote missing trader) mahdollisuutta. Tämä on tilanne, jossa tavarat eivät saavu siihen maahan, mihin ne ilmoitetaan saapuvaksi. Veron menetys tapahtuu siinä maassa, mihin tavarat tosiasiallisesti saapuvat. Ilmiötä ei huomioida verovajelaskennassa, koska käytössä ei ollut sopivaa aineistoa sen laskemiseksi.

Vilpillisten yhteisöostajien aiheuttama välitön arvonlisäveron menetys oli noin 11,7–14,4 miljoonaa euroa vuodessa ajalla 2011–2014. Pienin vuosittainen arvio oli 8,5 miljoonaa euroa vuonna 2013 ja suurin vuosittainen arvio oli 20,8 miljoonaa euroa vuonna 2011.

Muiden roolien, kuten yhteisömyyjien, aiheuttamaa verovajetta ei voitu arvioida. Teoreettinen maksimaalinen verovaje laskettiin kuitenkin olettamalla, että kaikki vilpilliset yhteisöostajat olivat osa karusellipetosta. Tämän oletuksen perusteella vuosittainen – yhteisöostajien kautta arvioitu – EU-sisäkauppapetoksista johtuva arvonlisäverovaje oli noin 25–35 miljoonaa euroa.¹⁴

Kokonaisuudessaan vilpillisten yhteisöostajien ja niihin kytkeytyvien yritysten toiminnasta johtuva vuosittainen arvonlisäverovaje Suomessa oli noin 12–35 miljoonaa euroa ajalla 2011–2014.

Esitetty verovaje arvio perustuu profiloinnissa käytettyyn havaittujen yhteisöostajien joukkoon. Jos havaittujen joukosta puuttuvat tietyntyyppiset vilpilliset yhteisöostajat, niin profilointi ei myöskään löydä näiden kaltaisia yrityksiä populaatiosta. Koska havaittujen yhteisöostajien joukko on pieni, niin se lisää riskiä, että kaikki vilpillisten yhteisöostajien muodot eivät ole siinä edustettuina.

Jos lukumääräarviosta puuttuu osa vilpillisistä yhteisöostajista, niin myös verovaje arviosta puuttuu vastaava veron menetys. Esitetyt lukumäärä- ja verovaje arviot voivat olla todellista ilmiön laajuutta pienemmät.

¹⁴ Yhteisöostajien osuus karusellin aiheuttamasta veron menetyksestä on hieman alle 50 prosenttia.

5 KOHDEJOUKON YRITYKSET

Lopuksi tarkastellaan edellä profiloinnissa löydettyjen yhteisöostajayritysten (luku 5) sekä niiden vastuuhenkilöiden (luku 6) ominaisuuksia. Tarkoitus on myös verrata valittua yritysjoukkoa havaittuihin yhteisöostajiin.

- Havaittujen yhteisöostajien on 21 tunnusta ja 36 havaintoa (tunnus+vuosi)
- Valittujen yhteisöostajien on 327 tunnusta ja 358 havaintoa (tunnus+vuosi)

5.1 TOIMIALA JA OIKEUDELLINEN MUOTO

Toimiala on taloudellista toimintaa harjoittavan yrityksen tai ammatinharjoittajan elinkeinoluokka, ja se määräytyy pääasiallisen toiminnan perusteella. Toimialat luetaan toimialaluokituksessa. Suomessa tällä hetkellä käytetty toimialaluokitus on nimeltään Toimialaluokitus 2008 eli TOL 2008.

Sekä havaittujen että valittujen joukossa nousevat esiin suurimpina toimialoina tukku- ja vähittäiskauppa, rakentaminen sekä ammatillinen tieteellinen ja tekninen toiminta. Toimiala ei ole profiloinnissa huomioitu ominaisuus.

Sarakkeessa Lkm vertailu havaitut yhteisöostajat on jaettu päätoimialoille valittujen yhteisöostajien toimialaosuuksien mukaan. Voidaan sanoa, että havaittujen vertailujakauma on hyvin samantapainen kuin havaittujen toteutunut toimialajakauma.

Taulukko 3. Havaittujen ja valittujen yhteisöostajien toimiala. Lähde: Verohallinto 12/2015

Toimiala	Havaittu			Valittu	
	Lkm	Osuus	Lkm vertailu	Lkm	Osuus
A Maatalous, metsätalous ja kalatalous	-	-	-	7	2 %
B Kaivosteollisuus ja louhinta	-	-	-	1	0 %
C Teollisuus	2	10 %	1	20	6 %
D Sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta	-	-	-	5	2 %
F Rakentaminen	5	24 %	3	52	16 %
G Tukku- ja vähittäiskauppa	9	43 %	10	156	48 %
H Kuljetus ja varastointi, joista...	-	-	1	18	6 %
I Majoitus- ja ravitsemistoiminta	1	5 %	-	-	0 %
J Informaatio ja viestintä	1	5 %	-	5	2 %
K Rahoitus- ja vakuustointi	-	-	-	4	1 %
L Kiinteistöalan toiminta	-	-	-	6	2 %
M Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	3	14 %	2	28	9 %
N Hallinto- ja tukipalvelut	-	-	1	17	5 %
P Koulutus	-	-	-	1	0 %
R Taiteet, viihde ja virkistys	-	-	-	5	2 %
S Muu palvelutoiminta	-	-	-	2	1 %
Kaikki yhteensä	21	100 %	21	327	100 %

Oikeudellisella muodolla yksilöidään luonnollisen ja juridisen henkilön oikeudellinen asema. Selvityksissä käytettävä oikeudellinen muoto on Verohallinnon käyttämä luokitus, joka eroaa joiltain osin kaupparekisterin käyttämästä oikeudellisen muodon luokituksesta.

Taulukko 4. Oikeudellinen muoto. Lähde: Verohallinto 12/2015

Oikeudellinen muoto	Havaittu		Valittu	
	Lkm	Osuus	Lkm	Osuus
Elinkeinonharjoittaja	2	10 %	32	10 %
Henkilöyhtiö	-	-	3	1 %
Osakeyhtiö	19	90 %	260	80 %
Ulkomainen	-	-	30	9 %
Muu oikeudellinen muoto	-	-	2	1 %
Kaikki yhteensä	21	100 %	327	100 %

5.2 TOIMIVUUS, REKISTEREIHIN KUULUMINEN JA KOKO

Toimivuutta on selvitetty Verohallinnon rekisteritietojen avulla. Toimiviksi on luokiteltu yritykset, jotka ovat vähintään yhdessä Verohallinnon seuraavista rekistereistä – ennakkoperintä-, alv- tai työnantajarekisterissä – tai jotka ovat merkittynä satunnaisesti työnantajaksi. Mikäli yrityksellä ei ole voimassaolevaa rekisteröintiä jossakin edellä mainituista rekistereistä, yritys luokitellaan toimimattomaksi.

Rekisteritietojen perustella määritelty toimivuus ei kuvaa yrityksen tosiasiallista toimintaa. Kuitenkin suurin osa rekisteritietojen perusteella toimivaksi määritellyistä yrityksistä toimii myös aidosti.

Toimivuus ja rekistereihin kuulumisen koskee sitä vuotta, jona yritys on ollut havaittu tai valittu yhteisöostaja.

Taulukko 5. Havaittujen ja valittujen toimivuus ja kuulumisen verohallinnon rekistereihin. Lähde: Verohallinto 12/2015

	Havaittu, lkm	Havaittu, %	Valittu, lkm	Valittu, %
Yhteensä	36		356	
Toimivat	31	86 %	350	98 %
Alv-rekisterissä	31	86 %	350	98 %
Ennakkoperintärekisterissä	20	57 %	234	66 %
Työnantajarekisterissä	10	28 %	126	35 %

Suurimmalla osalla yrityksistä ei ollut ilmoitettua liikevaihtoa. Tästä johtuen toiminnan laajuutta arvioidaan liikevaihdon lisäksi myös VIES-tavaraostojen perusteella.

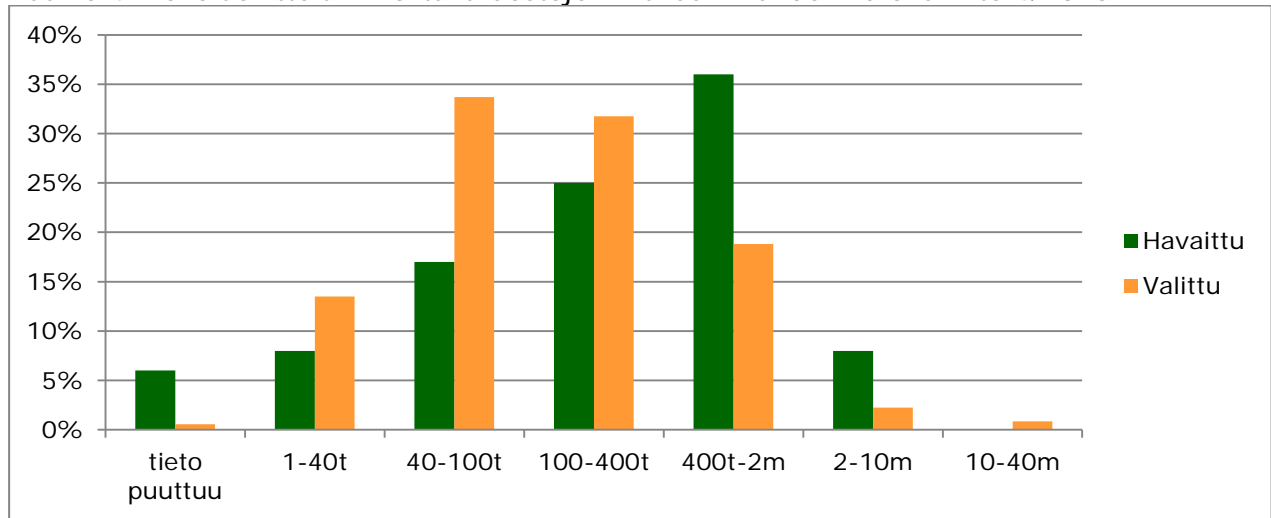
Taulukko 6. Kokoluokittelu liikevaihdon mukaan. Lähde: Verohallinto 12/2015

	Havaittu, lkm	Havaittu, %	Valittu, lkm	Valittu, %
Tieto puuttuu	32	89 %	288	81 %
1–40t	1	3 %	18	5 %
40–100t	1	3 %	15	4 %
100–400t	-	-	17	5 %
400t–2m	2	6 %	16	4 %
2–10m	-	-	2	1 %
Kaikki yhteensä	36	100 %	356	100 %

Taulukko 7. Kokoluokittelu VIES-tavaraostojen mukaan. Lähde: Verohallinto 4/2016

	Havaittu, lkm	Havaittu, %	Havaittu, lkm vertailu	Valittu, lkm	Valittu, %
Tieto puuttuu	2	6 %	-	2	1 %
1–40t	3	8 %	5	48	13 %
40–100t	6	17 %	12	120	34 %
100–400t	9	25 %	11	113	32 %
400t–2m	13	36 %	7	67	19 %
2–10m	3	8 %	1	8	2 %
10–40m		-	-	3	1 %
Kaikki yhteensä	36	100 %	36	356	100 %

Kaavio 4. Kokoluokittelu VIES-tavaraostojen mukaan. Lähde: Verohallinto 4/2016

VIES-tavaraostojen mukaan muodostettu kokoluokittelu antaa viitteitä siitä, että havaitut kohdejoukon yritykset ovat liikevaihdoltaan hieman suurempia kuin valitut yritykset.

Valitut yhteisöostajat noudattavat VIES-kokoluokittelussa jakaumaa, joka muistuttaa normaalijakaumaa. Sen sijaan havaittujen yhteisöostajien jakauma on lievästi vino vasemmalle, eli suhteellisesti enemmän yrityksiä sijoittuu suuriin kokoluokkiin. Tätä voi selittää tarkastuksen kohdevalinnan vaikutus yrityksiin.

5.3 ARVIOVEROTUS JA VEROVELAT

Verotus on toimitettava arvioimalla, jos veroilmoitusta ei ole annettu tai sitä ei voida panna oikaistunakaan verotuksen perusteeksi. Verotus on toimitettava arvioimalla myös silloin, kun verovelvollisen ilmoittama tulo muiden samalla alalla ja vastaavasti samanlaatuisissa olosuhteissa toimivien verovelvollisten tuloon verrattuna on ilmeisesti liian vähäinen ja on syytä epäillä, että verovelvollinen salaa tulojaan. Yleisin syy arvioverotukseen on ilmoitusten laiminlyönti. Arvioverotukseen liittyy kohonnut harmaan talouden riski.

Arvioverotus on verolajikohtaista. Oma-aloitteisissa veroissa, kuten arvonlisävero, arvioverotus kohdistuu verokauteen, joka on yleisimmin yksi kuukausi.

Kohdejoukon yritykset olivat varsin usein olleet arvioverotuksen kohteena. Vertauksena Verohallinto oli vuonna 2013 arvioverottanut yhteensä 14 128 yritystä. Tarkasteluvuoden

lopussa yrityksiä oli Verohallinnon tietokannoissa yhteensä 714 274 kappaletta, joten arvioverotettujen yritysten osuus oli tällöin noin 2 %.¹⁵

Taulukko 8. Arvonlisäveron arvioverotus Lähde: Verohallinto 1/2015

Vuosi	Havaittu			Valittu		
	Kaikki	Arviover, lkm	Arviover, %	Kaikki	Arviover, lkm	Arviover, %
2011	8	4	50 %	123	60	49 %
2012	13	6	46 %	88	48	55 %
2013	9	3	33 %	73	32	44 %
2014	6	1	17 %	72	29	40 %
Yhteensä	36	14		356	130	

Verovelalla tarkoitetaan eräpäivän jälkeen maksamatta olevaa veroa. Kaikista Verohallinnon rekisterissä olevista toimivista yrityksistä verovelkaisia oli vuoden 2013 lopulla 12 prosenttia. Suomessa verovelkaisten osakeyhtiöiden keskimääräinen verovelka oli noin 44 000 euroa. Toimivien osakeyhtiöiden keskimääräinen verovelka oli noin 21 000 euroa.¹⁶

Verovelka liittyy harmaaseen talouteen silloin, kun verovelvollisen tarkoituksena on ollut verojen välttäminen muun syyn kuin maksukyvyttömyyden takia. Verovelan tilastollisessa tarkastelussa ei voida erotella sitä, onko verovelka syntynyt maksukyvyttömyyden vai esimerkiksi rikollisen toiminnan johdosta. Kokonaisuutena verovelan määrän kehitys kuitenkin kuvastaa harmaan talouden riskiä, mistä syystä sen seuraaminen on harmaan talouden torjunnan kannalta merkityksellistä.

Taulukko 9. Verovelka havaitut. Lähde: Verohallinto 2/2016

Vuosi	Kaikki, lkm	Verovelkaa, lkm	Verovelkaa, %	Verovelka yhteensä*
2011	8	3	38 %	621 241
2012	13	7	54 %	423 138
2013	9	6	67 %	31 470
2014	6	5	83 %	23 923
Yhteensä	36	21	58 %	1 099 772

* Verovelan määrä keskimäärin vuoden aikana

Taulukko 10. Verovelka valitut. Lähde: Verohallinto 2/2016

Vuosi	Kaikki, lkm	Verovelkaa, lkm	Verovelkaa, %	Verovelka yhteensä*
2011	123	54	44 %	2 624 101
2012	88	47	53 %	1 101 806
2013	73	35	48 %	1 012 760
2014	72	33	46 %	808 638
Yhteensä	356	169	47 %	5 547 305

* Verovelan määrä keskimäärin vuoden aikana

Sekä havaituilla että valituilla kohdejoukon yrityksillä verovelat ovat yleisiä. Verovelkojen euromäärät yritystä kohden eivät kuitenkaan ole silmiinpistävästi suuria. Tätä selittää osittain se, että havaitut ja valitut yhteisöostajat ovat yleisesti ottaen pieniä tai korkeintaan keskisuuria yrityksiä.

¹⁵ Harmaan talouden selvitysyksikön selvitys 4/2015 Elinkeinotoiminnan verovelat osaraportti II, s.6 ja 28.

¹⁶ Elinkeinotoiminnan verovelat osaraportti II 4/2015

5.4 VEROTARKASTUKSET

Verotarkastus oli tehty kaikkiaan 14 havaitulle ja 59 valitulle yhteisöostajayritykselle. Tarkastukset oli hyväksytty vuosina 2010–2016. Tarkastuksista 23:n hankenimi liittyi EU-sisäkauppaan.

EU-tavarakauppaan liittyviä maksuunpanoja oli 23 yrityksellä. Kyseessä eivät olleet kaikilta osin samat yritykset, jotka oli valittu EU-sisäkauppahankkeisiin.

Taulukko 11. Verotarkastukset. Lähde: Verohallinto 9/2017.

Selite	Yhteensä	Havaittu	Valittu
Tarkastettujen lukumäärä	73	14	59
Hanke = EU-sisäkauppa	23	6	17
Kirjanpito epäluotettava	8	1	7
Kirjanpito puuttuu	27	10	17
Maksettava määrä €	9 831 139	4 185 702	5 645 437
Maksettava määrä €, myyntiä puuttuu kirjanpidosta	1 662 452	335 612	1 326 839
Maksuunpanoja, EU-tavarakauppa	23	6	17
Maksettava määrä €, EU-tavarakauppa	7 665 240	5 236 392	2 428 848

6 KOHDEJOUKON HENKILÖIDEN YRITYSKYTKENNÄT

Tässä luvussa tarkastellaan profiloinnissa valittujen yritysten sekä havaittujen yhteisöostajien vastuuhenkilöitä ja heidän yrityskytkejään. Tarkasteluun poimittiin valittujen ja havaittujen yhteisöostajayritysten kaikkien vastuuhenkilöiden kaikki vastuusuhteet ennen vuotta 2016. Tarkastelussa on huomioitu ainoastaan vastuuasemaan perustuvat suhteet, omistussuhteita ei ole huomioitu. Tarkastelu rajattiin niihin **henkilöihin, jotka toimivat organisaatiohenkilöinä tai muussa vastuuasemassa samana vuonna, kun yritys on ollut havaittu tai valittu yhteisöostaja.**

Tarkastelu ei ole aukoton aikarajauksen suhteen: jos vastuuhenkilö vaihtuu samana vuonna kuin yritys on toiminut vilpillisesti, niin myös poistunut vastuuhenkilö tulee mukaan tarkasteluun, vaikka ei olisi osallistunut yrityksen toimintaan EU-sisäkaupassa.

Tarkasteluun poimittujen organisaatiohenkilöiden¹⁷ lukumäärä on 604. Suomalainen henkilötunnus oli yhteensä 401 organisaatiohenkilöllä. Ulkomaalaisia, joilta puuttui suomalainen henkilötunnus, oli yhteensä 203.¹⁸ Kaikista organisaatiohenkilöistä suomalaisia tai suomalaisen henkilötunnuksen omaavia oli 66 prosenttia. Suomalainen henkilötunnus puuttui 34 prosentilta. Ulkomaalaisten osuutta organisaatiohenkilöistä voidaan pitää erittäin korkeana, sillä nimen perusteella myös osa suomalaisen henkilötunnuksen omaavista näyttää olleen ulkomaalaisia tai ulkomaalaistaustaisia.

Tarkasteluun poimittujen muiden vastuuhenkilöiden¹⁹ (kuin organisaatiohenkilöiden) lukumäärä on 327. Organisaatiohenkilöiden ja muiden vastuuhenkilöiden yhteenlaskettu lukumäärä on 931. Suomalainen henkilötunnus oli yhteensä 263 muulla vastuuhenkilöllä. Ulkomaalaisia, joilta puuttui suomalainen henkilötunnus, oli yhteensä 64. Muista vastuuhenkilöistä suomalaisia tai suomalaisen henkilötunnuksen omaavia oli 80 prosenttia ja henkilötunnus puuttui 20 prosentilta.

Henkilöiden lisäksi suhdetarkastelussa on mukana 19 822 yritystä, joista 21 oli havaittuja yhteisöostajia, 312 oli valittuja yhteisöostajia ja 19 489 oli muita yrityksiä.²⁰ Havaittujen ja valittujen yritysten yhteenlaskettu lukumäärä on siis 333.

Välillisten yrityskytkejen tarkastelussa löydettiin suuri määrä kohdejoukon sisäisiä kytkejä valittujen yritysten kesken sekä valittujen ja havaittujen yritysten välillä. Löydös on merkittävä, sillä yritysten väliset yhteydet eivät vaikuttaneet yritysten valintaan profiloinnissa. Yritysten väliset kytkenä vahvistavat käsitystä siitä, että EU-sisäkauppapetosten riski on hyvin korkea valituilla yrityksillä. Tarkastelussa löytyi myös runsaasti kohdejoukon henkilöiden yhteyksiä Viron kaupparekisterissä oleviin yrityksiin.

¹⁷ Organisaatiohenkilötarkastelu perustuu pelkkään vastuuasemaan, omistussuhteita ei ole tässä selvityksessä tarkasteltu. Organisaatiohenkilöitä ovat mm. hallituksen jäsen, hallituksen puheenjohtaja, yhtiön toimitusjohtaja, nimenkirjoitusoikeutettu ja elinkeinonharjoittaja.

¹⁸ Ulkomaalaisiksi katsottiin henkilöt, joilta puuttui suomalainen henkilötunnus. Nämä tarkastettiin ja tunnistettiin nimen ja syntymäajan perusteella.

¹⁹ Muita vastuuhenkilöitä, jotka eivät ole organisaatiohenkilöistä, ovat mm. tilintarkastaja, varatilintarkastaja, hallituksen varajäsen, selvitysmies, perustaja, edunvalvoja ja uskottu mies.

²⁰ Valittuja yrityksiä oli kaikkiaan 327. Suhdetarkastelun ulkopuolelle jäivät ne, joiden organisaatiohenkilöitä tai muita vastuuhenkilöitä ei tunneta.

6.1 VÄLITTÖMÄT YRITYSKYTKENNÄT

Kytkenällä tarkoitetaan henkilöiden ja yritysten omistukseen tai päätösvaltaan perustuvaa liityntää toisiinsa. Kytkenät muodostavat yritysryppäitä. Yritysryppäs on saman omistajatahon tai intressipiirin määräysvallassa oleva kahden tai useamman yrityksen toiminnallinen yhteenliittymä tai yhtiöiden joukko. Määräysvalta yhtiössä perustuu joko suoraan omistajuuteen tai sellaiseen päätösvaltaan käyttöön, joka voidaan rinnastaa tosiasialliseen omistajavaltaan.

Vaikka yritystoiminnan hajauttaminen useaan eri yritykseen on täysin laillista liiketoiminnan suunnittelua, yritysten korkea rypästymisaste on osoittautunut yhdeksi harmaan talouden riskitekijäksi. Esimerkiksi vuosina 2008–2012 Verohallinnossa toteutettiin rakennusalan verovalvontahanke. Hankkeessa ilmenneiden rikostapausten tuomituista vahingonkorvauksista noin 80 prosenttia oli aiheutunut rypäsmuotoisesta toiminnasta.²¹

Harmaan talouden selvitysyksikön selvitysten perusteella taustahenkilöiden aiemmat häiriöt vaikuttavat heidän muuhunkin yritystoimintaansa negatiivisesti. Selvityksistä ilmenee, että vastuuhenkilöt tuovat usein omien laiminlyöntiensä riskit yrityksen liiketoimintaan. Lähipiirin verovelka ja konkurssit nostavat huomattavasti sidosyritysten riskiä verovelkaantua ja joutua konkurssimenettelyyn, eli velat seuraavat yrittäjää.²²

6.1.1 KOHDEJOUKON SISÄISET VÄLITTÖMÄT KYTKENNÄT

Taulukossa 12 on tarkasteltu kohdejoukon henkilöiden **välittömien kytkentöjen määrää kohdejoukon sisällä** eli suhteiden lukumäärää valittuihin sekä havaittuihin yhteisöostajiin. Taulukossa on tarkasteltu erikseen HTSY:n²³ organisaatiohenkilömääritelmän mukaisia suhteita sekä kaikkia vastuusuhteita.

Kaksi henkilöä on ollut organisaatiohenkilönä yli kymmenessä profiloinnin perusteella valitussa yrityksessä tai havaitussa yhteisöostajayrityksessä. Näistä toinen henkilö on ollut organisaatiohenkilö 12 valituissa ja 524 muussa yrityksissä (hallituksen jäsen). Toinen henkilö on ollut organisaatiohenkilö 11 valitussa ja kahdessa havaitussa yhteisöostajayrityksessä sekä 31 muussa yrityksessä.

Kuusi henkilöä oli organisaatiohenkilönä 4-9 valituissa tai havaituissa yrityksissä. Näistä yksi henkilö oli organisaatiohenkilö viidessä valitussa ja kolmessa havaitussa yrityksessä.

Kaikkiaan 41 henkilöllä on ollut organisaatiohenkilösuhde enemmän kuin yhteen profiloinnissa valittuun tai havaittuun yhteisöostajayritykseen. Kun tarkastellaan kaikkia suhteita, niin havaitaan, että 92 henkilöllä on ollut suhde enemmän kuin yhteen profiloinnissa valittuun tai havaittuun yritykseen.

²¹ Harmaan talouden selvitysyksikkö: Asiantuntijakirjoitus 13/2014 Rakennusalan tekotapaselvitys.

²² Viranomaisten tiedonsaantioikeudet yrityksen lähipiirin kytkennöistä ja velvoitteiden hoidosta, Harmaan talouden selvitysyksikkö 27.10.2015; Korkea rypästymisaste on osoittautunut yhdeksi harmaan talouden esiintymisen riskitekijäksi ja tuottaa usein ongelmia valvontaviranomaisille. Harmaan talouden selvitysyksikön julkaisu: Harmaa talous 2012, s. 15.

²³ Harmaan talouden selvitysyksikkö

Taulukko 12. Organisaatio- ja vastuuhenkilöiden suhteet kohdejoukon yrityksiin. Lähde: Verohallinto 3/2016

Suhteiden lkm	Organisaatiohenkilösuhteet kohdejoukossa		Kaikki vastuusuhteet kohdejoukossa	
	Lkm	Osuus	Lkm	Osuus
1	563	93 %	839	90 %
2-3	33	5 %	75	8 %
4-9	6	1 %	10	1 %
10-19	2	0 %	7	1 %
Yhteensä	604		931	

Tilastoyksikkö on henkilö.

6.1.2 MUUT VÄLITTÖMÄT KYTKENNÄT

Kohdejoukon organisaatiohenkilöiden ja muiden vastuuhenkilöiden muita yrityksiä tarkasteltiin vuosina 2011–2014. Tarkastelussa edellytettiin, että kohdejoukon henkilön suhde yritykseen oli voimassa kyseisenä vuonna. Yhteensä muiden yritysten lukumäärä oli noin 19 500 (jokainen yritys sisältyy lukuun vain kerran).

Kohdejoukon organisaatiohenkilöillä oli muita yrityksiä noin 2 300. Organisaatiohenkilöt olivat muissakin yrityksissä yleensä organisaatiohenkilöitä. Kohdejoukon muilla vastuuhenkilöillä oli lähes 19 000 muuta yritystä. Useimmiten kyseessä oli tilintarkastaja ja tämän vastuuyritys.

Taulukko 13. Kohdejoukon organisaatiohenkilöiden ja muiden vastuuhenkilöiden muut yritykset. Lähde: Verohallinto 3/2016

	Muut yritykset yhteensä	Muut yritykset, joihin orghlosuhde	Muut yritykset, joihin muu suhde
Kohdejoukon kaikki vastuuhenkilöt	19 489	2 495	18 635
Kohdejoukon organisaatiohenkilöt	2 342	2 191	175
Kohdejoukon muut vastuuhenkilöt	18 875	410	18 516

Tilastoyksikkö on yritys

Taulukossa 14 on tarkasteltu kohdejoukon organisaatiohenkilöiden organisaatiohenkilösuhteiden määrää kaikkiin yrityksiin, mukaan lukien valitut, havaitut ja muut yritykset. Organisaatiohenkilöiden rypästymisaste (kaksi tai useampia yritysyhteyksiä) on yli 50 prosenttia. Erityisesti suomalaisten henkilöiden rypästymisaste (65 %) on korkea, sillä vuonna 2013 kaupparekisteriin merkityistä (suppean määritelmän mukaisista) vastuuhenkilöistä noin 26 prosentilla oli kaksi tai useampia yritysyhteyksiä.²⁴

²⁴ Suppea kaupparekisterivastuuhenkilöiden määritelmä: kaupparekisterisuhteista on huomioitu elinkeinonharjoittaja, yhtiömies, hallituksen jäsen, puheenjohtaja tai toimitusjohtaja tai yhtiön johtaja tai toimitusjohtaja tai prokuristi. Osakkaita ei ole huomioitu. Ks. Harmaan talouden selvitysyksikön selvitys 4/2015: Elinkeinotoiminnan verovelat osaraportti II, s. 41.

Taulukko 14. Kohdejoukon organisaatiohenkilöiden kaikki organisaatiohenkilösuhteet.
Lähde: Verohallinto 3/2016

Lkm suhteet kaikkiin yrityksiin	Lkm yhteensä	% yhteensä	Lkm suomalainen	% suomalainen	Lkm ulko-maalainen	% ulko-maalainen
1	295	49 %	138	34 %	157	77 %
2-3	192	32 %	153	38 %	39	19 %
4-9	84	14 %	79	20 %	5	2 %
10-19	19	3 %	18	4 %	1	0 %
20-49	9	1 %	8	2 %	1	0 %
yli 50	5	1 %	5	1 %	-	-
Yhteensä	604		401		203	

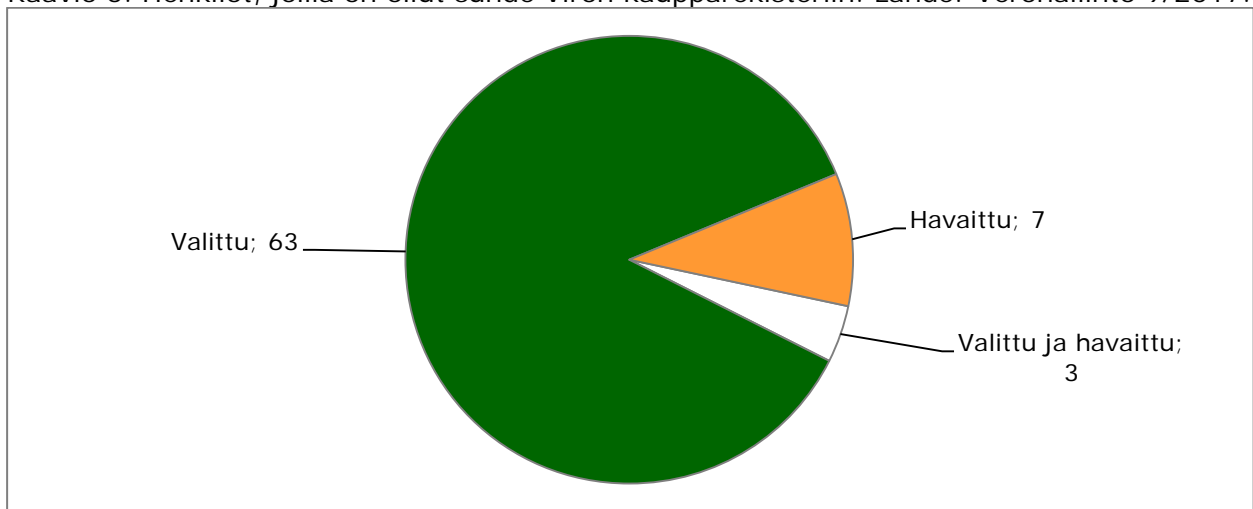
Tilastoyksikkö on henkilö

6.1.3 ORGANISAATIOHENKILÖIDEN YHTEYDET VIRON KAUPPAREKISTERIN YRITYKSIIN

Yhteys Viron kaupparekisterissä olevaan yritykseen oli 11 prosentilla (73 henkilöä) kohdejoukon suomalaisista vastuuhenkilöistä. Jos tarkastelu rajataan suomalaisiin organisaatiohenkilöihin, niin yhteys oli 16 prosentilla (63 henkilöä) koko joukosta. Virossa olevia yhteisyhtiöitä oli kaikkiaan 206 eri yritystä.

Kohdejoukon vastuuhenkilöiden suhteet Viron kaupparekisteriin ovat keskimääräistä yleisempiä. Vertauksena voidaan todeta, että virokytkösten yleisyys Suomen kaupparekisterihenkilöillä on ollut noin prosentin luokkaa alkuvuonna 2012.²⁵

Kaavio 5. Henkilöt, joilla on ollut suhde Viron kaupparekisteriin. Lähde: Verohallinto 9/2017.

²⁵ Suomalaisia henkilöitä, joilla oli alkuvuonna 2012 voimassaoleva liityntä Suomen kaupparekisteriin merkittävään yritykseen sekä Viron kaupparekisteriin merkittävään yritykseen, oli noin 7 900. Samana ajankohtana Suomen kaupparekisterissä oli voimassaoleva merkintä yhteensä 855 000 henkilötunnuksella rekisteröityneellä henkilöllä. Harmaan talouden selvitysyksikön selvitys 2/2014 Suomalaisen yrityskytkenä Viroon, s. 23-24.

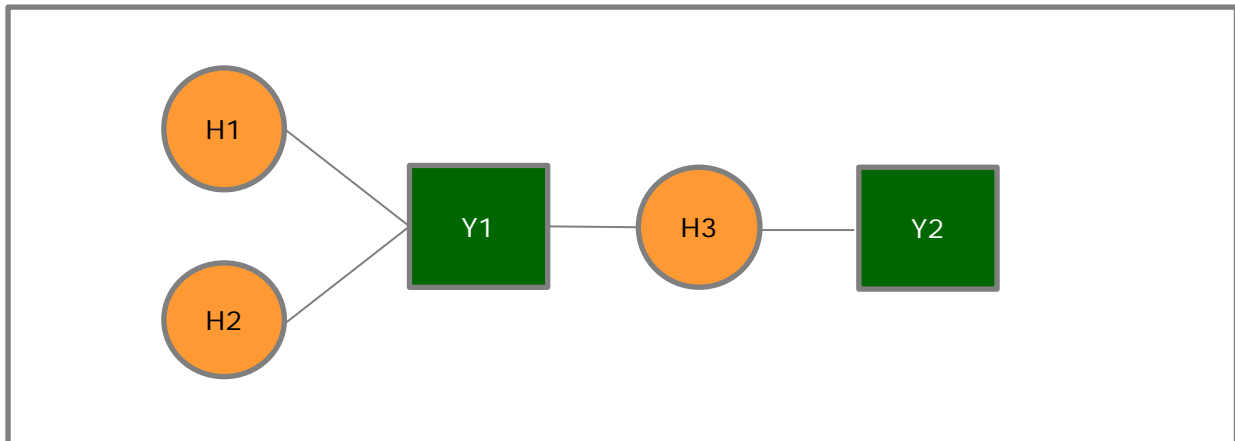
6.2 VÄLILLISET KYTKENNÄT JA YRITYSRYPPÄÄT

Välillinen kytkentä tarkoittaa henkilön ja yrityksen linkittymistä muutoin kuin suoralla suhteella – esimerkiksi kaaviossa 6 henkilön H1 suhde yritykseen Y2 on välillinen.

Välilliset kytkennät voivat muodostaa suuria yritysryppäitä. Rypäs tarkoittaa tässä tarkastelussa **yritysten ja henkilöiden joukkoa, jossa vähintään kaksi yritystä ja kaksi henkilöä liittyy toisiinsa suoran tai epäsuoran kytkennän välityksellä.**

Taulukossa 12 esitetty suorien suhteiden määrä ei paljasta rypästymisen koko laajuutta kohdejoukossa. Esimerkiksi, kaaviosta 6 löytyy kaksi henkilöä, joilla on välitön kytkentä yhteen yritykseen, sekä yksi henkilö, jolla on välitön kytkentä kahteen yritykseen. Edellä mainitun määritelmän mukaan rypään tunnusmerkit eivät täyty. Kuitenkin *välillisten kytkentöjen* perusteella yritykset ja henkilöt kuuluvat samaan kahden yrityksen ja kolmen henkilön rypäeseen.

Kaavio 6. Esimerkki rypäs 2 + 3

Kaavio 7 kuvaa suurinta kohdejoukon sisäistä rypästä. Siinä on mukana 8 havaittua yhteisöostajaa (punaiset), 29 valittua yritystä (siniset) ja 92 henkilöä. Kuvan piirroksessa on huomioitu kaikki kohdejoukon sisäiset yrityssuhteet. Ympyröidyt kaksi henkilöä ovat tilintarkastajia.

Taulukossa 16 on listattu yritysryppäät, joiden muodostuksessa on huomioitu kaikki kohdejoukon sisäiset vastuusuhteet sekä kohdejoukon henkilöiden suhteet Viron kaupparekisterissä oleviin yrityksiin.

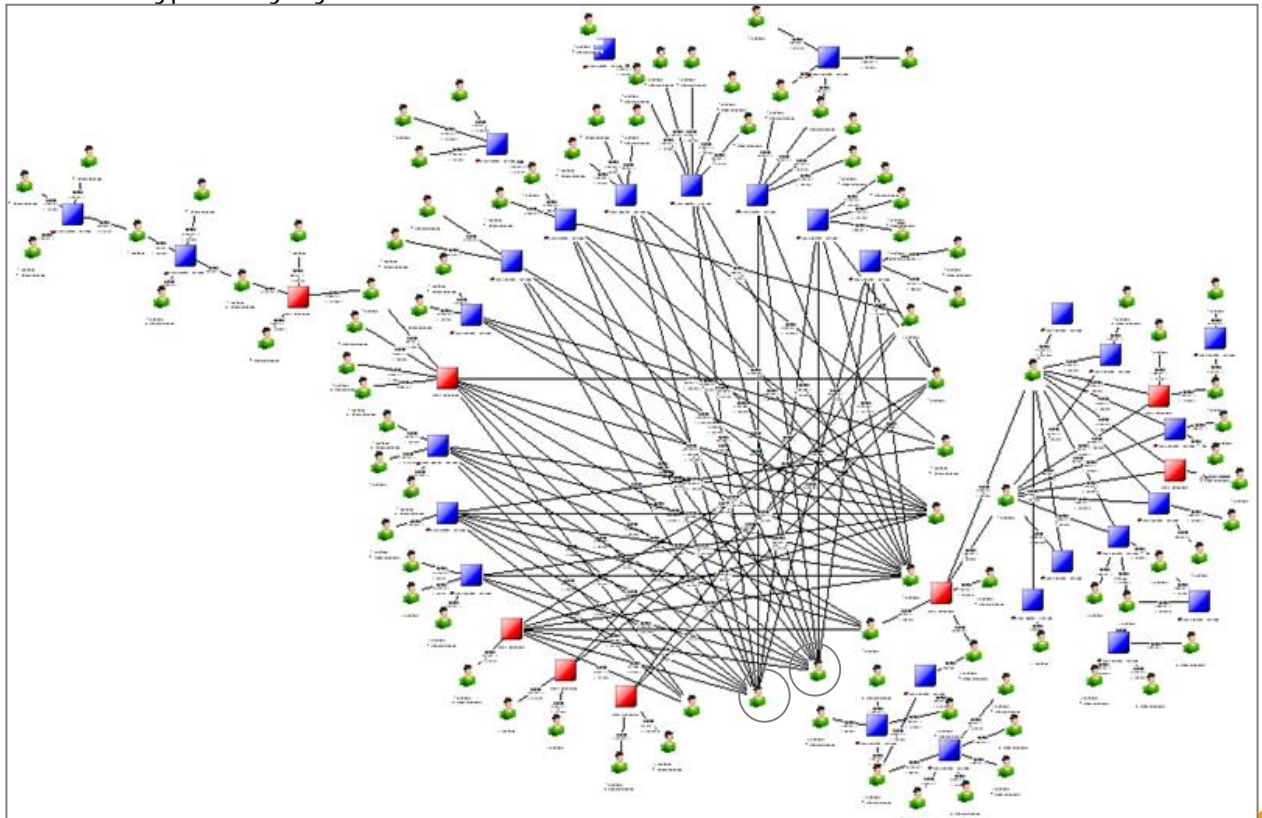
Tarkastelun piiriin rajautui 539 yritystä ja 933 henkilöä. Havaituista yrityksistä 86 prosenttia (18/21) ja valituista yrityksistä 52 prosenttia (161/312) kuului kohdejoukon sisäisiin rypäisiin. Henkilöistä 53 prosenttia (494/933) kuului sisäisiin rypäisiin.

Kaaviossa 7 esitetty kohdejoukon sisäinen rypäs on osa taulukossa 16 esitettyä 99 yrityksen rypästä, johon kuuluu myös 62 Viron kaupparekisterin yritystä.

Taulukko 16. Rypästyminen kohdejoukon sisällä ml. Viron kaupparekisteri. Lähde: Verohallinto 9/2017.

Yrityksiä rypäessä	Rypäiden lkm	Yritykset yhteensä, lkm	Havaitut yritykset, lkm	Valitut yritykset, lkm	Viro Kr yritykset, lkm	Henkilöt yhteensä, lkm
Kaikki yhteensä	221	539	21	312	206	933
Ei rypäissä	154	154	3	151	-	439
Rypäissä yhteensä	67	385	18	161	206	494
99	1	99	8	29	62	92
31	1	31	-	1	30	2
20	1	20	-	18	2	61
16	1	16	-	7	9	9
11	2	22	1	5	16	14
10	1	10	-	8	2	16
8	4	32	-	7	25	23
7	2	14	3	-	11	8
6	1	6	4	-	2	10
5	2	10	-	5	5	13
4	8	32	-	17	15	47
3	7	21	-	12	9	34
2	36	72	2	52	18	165

Kaavio 7. Rypäs 37 yritystä + 92 henkilöä

Taulukossa 17 tarkastelua on laajennettu niin, että mukana ovat myös kohdejoukon ulkopuoliset yritykset. Suomen kaupparekisterin osalta vastuusuhteet on rajattu kohdejoukon organisaatiohenkilöihin ja heidän muihin organisaatiohenkilösuhteisiin.²⁶

Tarkastelun piiriin rajautui 2 721 yritystä ja 616 henkilöä.²⁷ Kohdejoukon havaituista yrityksistä 81 prosenttia (17/21) ja valituista yrityksistä 56 prosenttia (176/312) kuului rypäisiin. Kohdejoukon henkilöistä 75 prosenttia (494/616) kuului rypäisiin.

Taulukko 17. Kohdejoukon organisaatiohenkilöiden rypästyminen ml. kohdejoukon ulkopuoliset yritykset ja Viron kaupparekisteri.

Yrityksiä rypäessä	Rypäiden lkm	Yritykset yhteensä, lkm	Havaitut yritykset, lkm	Valitut yritykset, lkm	Viro Kr yritykset, lkm	Henkilöt yhteensä, lkm
Kaikki yhteensä	241	2 721	21	312	206	616
Ei rypäissä yhteensä	136	262	4	136	31	156
Rypäissä yhteensä	105	2 459	17	176	175	460
1033	1	1 033	8	40	72	90
617	1	617	-	16	4	37
41	1	41	-	3	1	4
38	1	38	-	1	-	4
37	1	37	-	1	30	2
33	1	33	-	1	-	9
27	1	27	-	1	-	4
25	2	50	-	2	-	10
23	2	46	-	8	10	10
21	4	84	-	5	7	16
20	1	20	-	2	-	3
18	1	18	-	1	-	5
17	1	17	-	2	9	2
15	1	15	-	1	-	3
13	2	26	4	1	2	8
11	3	33	-	6	5	13
10	2	20	1	1	7	4
9	2	18	-	2	3	8
8	3	24	-	4	-	9
7	7	49	-	7	4	20
6	2	12	-	2	-	7
5	9	45	-	12	2	32
4	13	52	1	13	6	41
3	18	54	3	17	7	58
2	25	50	-	27	4	61

²⁶ Esimerkiksi tilintarkastajasuhteita ei ole huomioitu tässä rypästarkastelussa.

²⁷ Organisaatiohenkilöiden lukumäärä oli 604. Lisäksi tarkastelussa on mukana 12 henkilöä, jotka eivät olleet organisaatiohenkilön asemassa kohdejoukossa, mutta heillä oli suhde Viron kaupparekisterissä olevaan yritykseen.

7 YHTEENVETO

Selvityksessä tutkittiin ja paljastettiin EU-sisäkauppaan sisältyvää harmaata taloutta Suomessa. Harmaaseen talouteen viittaavia seikkoja löydettiin vertaamalla sisäkauppaa harjoittavien suomalaisten yritysten valvonta- ja muita tietoja todettuihin harmaan talouden tapauksiin. Tilastollisen analyysin avulla voitiin osoittaa riippuvuussuhteita, jotka viittaavat tahallisiin sisäkaupan virhetilanteisiin. Lisäksi selvityksessä arvioitiin EU-sisäkauppaan sisältyvän harmaan talouden aiheuttamaa verovahinkoa Suomessa. Selvitys tehtiin yhteistyössä Verohallinnon yritysverotusyksikön asiantuntijoiden kanssa.

Todettujen harmaan talouden tapausten vähäisyydestä johtuen tilastollinen analyysi voitiin ulottaa ainoastaan yhteen sisäkauppapetosten toimijaroleista, yhteisöostajiin. Tästä syystä sisäkauppapetosten Suomessa aiheuttaman kokonaisverovajeen arviointi ei tässä selvityksessä ollut mahdollista.

KOHDEJOUKKO

Selvityksessä löytyi 356 harmaaseen talouteen viittaavaa tapausta aikavälillä 2011–2014, potentiaalisista yhteensä 229 494 yrityksestä. Osuus on noin promillen luokkaa. Näiden perusteella muodostettiin EU-sisäkaupan vilpillisten yhteisöostajien lukumääräarvio, joka on 339–389 yritystä.

Yritysten kokoluokituksen perusteella isoja yrityksiä oli 25, keskisuuria 172 ja pieniä 159. Tekotyyppien mukaan arvioidut tapaukset jakautuvat seuraavasti: Defaulting Trader 97, vajaailmoittaja 16 ja Missing Trader 243.

Esitetty lukumääräarvio perustuu profiloinnissa käytettyyn havaittujen yhteisöostajien joukkoon. Jos havaittujen joukosta puuttuivat tietyn tyyppiset vilpilliset yhteisöostajat, niin profilointi ei myöskään löytänyt näiden kaltaisia yrityksiä populaatiosta. Koska havaittujen yhteisöostajien joukko oli pieni, kaikki vilpillisten yhteisöostajien muodot eivät mahdollisesti olleet siinä edustettuina. Lukumääräarviosta voi siten puuttua osa vilpillisistä yhteisöostajista.

SISÄKAUPASTA JOHTUVA ARVONLISÄVEROVAJE

Selvityksessä arvioitiin, että yhteisöostajien aiheuttaman verovajeen suuruus on laskentatavasta riippuen noin 12–15 miljoonaa euroa vuodessa. Esitetty arvio on EU:n sisäkauppapetoksista johtuvan verovajeen minimi.

Jos oletetaan, että kaikki profiloinnissa löydetty yhteisöostajat ovat osa suurempaa karusellipetosta, johon kuuluvat myös yhteisömyyjät ja puskuriyhtiöt, niin vuosittainen vilpillisten yhteisöostajien ja niihin kytkeytyvien yritysten toiminnasta johtuva sisäkaupan arvonlisäverovaje Suomessa oli noin 25–35 miljoonaa euroa.

Kokonaisuudessaan vilpillisten yhteisöostajien ja niihin kytkeytyvien yritysten toiminnasta johtuva vuosittainen arvonlisäverovaje Suomessa oli noin 12–35 miljoonaa euroa ajalla 2011–2014.

Tässäkin kohtaa on huomioitava, että esitetty verovaje arvio perustuu profiloinnissa käytettyyn havaittujen yhteisöostajien joukkoon. Koska havaittujen yhteisöostajien joukko oli pieni, kaikki vilpillisten yhteisöostajien muodot eivät mahdollisesti olleet siinä edustettuina.

Jos lukumääräarviosta puuttui osa vilpillisistä yhteisöostajista, niin myös verovajearviosta puuttuu vastaava veron menetys. Esitetyt lukumäärä- ja verovajearviot voivat olla todellista ilmiön laajuutta pienempiä.

Sisäkaupan arvonlisäverovajetta arvioitiin välittömän veromenetyksen kannalta, eli kohteena oli verovaje, joka aiheutuu harmaan talouden toimijoiden hoitamatta jättämisestä verovelvoitteista. Sisäkauppapetosten aiheuttamia välillisiä vaikutuksia ei selvityksessä arvioitu.

Vaikka tässä selvityksessä ei ole arvioitu sisäkauppapetosten Suomessa aiheuttaman kokonaisverovajetta, tulos on selvästi pienempää kokoluokkaa kuin Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaamassa julkaisussa esitetty arvio 300–400 miljoonaa euroa vuoden 2008 tasolla. Tulosten välinen ero johtuu erilaisista mittaustavoista, mutta myös mittausajankohta voi vaikuttaa tuloksiin. Tässä raportissa on esitetty tarkasteluajanjaksoa 2011–2014 koskeva varovainen arvio, johon eivät sisälly kaikki sisäkauppapetosten muodot.

Kansainvälisen valuuttarahaston mukaan arvonlisäveron kokonaisvajeen on arvioitu olevan Suomessa vuosittain noin miljardi euroa. Tästä harmaan talouden ja talousrikosten osuus on vähintään 50 prosenttia. Tähän verrattuna selvityksessä esitetty arvonlisäverovaje olisi noin seitsemän prosenttia kaikista arvonlisäverotukseen liittyvistä harmaan talouden ja talousrikollisuuden ilmiöistä.

KOHDEJOUKON OMINAISUUDET

Kohdejoukon yritykset ovat oikeudelliselta muodoltaan enimmäkseen osakeyhtiöitä. Yleisimmät toimialat olivat tukku- ja vähittäiskauppa sekä rakentaminen. Valittujen ja havaittujen yritysten toimialajakaumat ovat samantapaiset.

Suurin osa yrityksistä määriteltiin Verohallinnon rekisteritietojen perusteella tarkasteluhetkellä toimiviksi.

Kohdejoukon yritykset olivat varsin usein olleet arvioverotuksen kohteena. Tämä kielii ilmoituspuutteista. Selvityksen data-analyyssissä kävi ilmi, että havaittujen yhteisöostajien maksut Verohallinnolle olivat hyvin vähäisiä, useimmiten 0–100 euroa vuodessa.

Sekä havaituilla että valituilla kohdejoukon yrityksillä verovelat ovat yleisiä. Verovelkojen euromäärät yritystä kohden eivät kuitenkaan ole silmiinpistävästi suuria. Tätä selittää osittain se, että havaitut ja valitut yhteisöostajat ovat yleisesti ottaen pieniä tai korkeintaan keskisuuria yrityksiä. Toisaalta mahdolliset piilevät verovelat eivät vielä tarkasteluhetkellä ehkä ole olleet näkyvissä.

Kohdejoukon organisaatiohenkilöiden rypästymisaste (kaksi tai useampia yritysyhteyksiä) on yli 50 prosenttia. Erityisesti suomalaisten henkilöiden osalta rypästymisastetta (65 %) voidaan pitää korkeana. Kytköksiä oli havaittujen ja valittujen ryhmissä, ja myös näiden ryhmien välillä.

Kohdejoukon vastuuhenkilöiden suhteet Viron kaupparekisteriin ovat huomattavasti keskimääräistä yleisempiä niin havaituilla kuin valituillakin henkilöillä.

